

ਪੰਜਾਬੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ (ਪਹੇਲੀ, ਅੜਾਉਣੀ, ਮਸਲਾ, ਰਹੱਸ, ਬਾਤ, ਬਤੌਲੀ, ਔਖਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ, ਸਮੱਸਿਆ, ਗੁੰਝਲ) ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਾਫ਼ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਨੂੰ **"ਬੁਝਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਤਾਂ"** ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਬਾਤ ਪਾਉਣਾ ਬੁਰਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਵੇਂ ਰਾਹੀ (ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਮਾਮਾ) ਰਾਹ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ

ਹਨ। ਬਾਤ ਇੱਕ ਦੁਆਰਾ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੁੱਝਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਜਾਂ ਕਈ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ।

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਅਰਥ

"ਬੁਝਾਰਤ" ਸ਼ਬਦ **ਬੁੱਝ** ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਨਾਉ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਵੀ। ਬੁਝਾਰਤ ਦੇ ਕੋਸ਼ਗਤ ਅਰਥ ਹਨ, ਗਿਆਨ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੰਕੇਤ ਜਾਂ ਇਸ਼ਾਰਾ। ਬੁਝਾਰਤ ਦਾ ਸਾਧਾਰਣ ਸ਼ਬਦੀ ਅਰਥ 'ਬੁੱਝਣਾ' ਹੈ। ਬੁਝਾਰਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਧਾਰਣ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਅਰਥ ਛੁਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦਿਤ ਨਾਮ ਹਨ - ਪਹੇਲੀ, ਅੜਾਉਣੀ,

ਮਸਲਾ, ਰਹੱਸ, ਬਾਤ, ਬਤੌਲੀ, ਔਖਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ, ਸਮੱਸਿਆ, ਗੁੰਝਲ
ਆਦਿ ਜਿਵੇਂ:

ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ, ਬਤੌਲੀ ਪਾਵਾਂ, ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ
ਹਕੀਮਾਂ,
ਲੱਕੜੀਆਂ 'ਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਾ, ਚੁੱਕ ਬਣਾਵਾਂ
ਢੀਮਾ।" - (ਗੰਨਾ-ਸ਼ੱਕਰ)

[1]

ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ

'ਐਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆਂ ਅਮੇਰੀਕਾਨਾਂ' ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਇਕ
ਅਜਿਹਾ ਕਥਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜਿਸ ਦੇ ਦੋ ਅਰਥ ਹੋਣ ਜਾਂ ਅਰਥ ਨੂੰ ਲੁਕੇ
ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਹੱਲ ਨੂੰ ਬੁਝਾਰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।"[2]

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਸੌਖਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਡੂੰਘੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਕੁਝ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਆਕਾਰ ਵਿੱਚ ਛੋਟੀਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਵੱਡੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁਝਾਰਤ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਹਨ:

ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਲੈ ਪਰਾਂਦਾ ਤੁਰੀ" (ਉੱਤਰ-ਸੂਈ-ਧਾਗਾ)

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੀ ਚੋਖੀ ਗਿਣਤੀ ਸੂਤਰਕ ਪੰਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ:

ਇਕ ਬਾਤ ਕਰਤਾਰੋ
ਪਾਈਏ,

ਆਰ ਢਾਂਗਾ, ਪਾਰ ਢਾਂਗਾ,

.....[3].

ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੋ ਅਰਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਤੱਕ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲਾ ਦੂਜੇ ਅਰਥ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ, ਬੁਝਾਰਤ ਦਾ ਰਹੱਸ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ:

ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਉਗੇ ਸਭ ਕੋਈ ਖਾਏ
ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ, ਘਰ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਏ।

ਕੁਝ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਸੰਕੇਤਕ ਉੱਤਰ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਭਾਵ ਕਿ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਗਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਜਿਵੇਂ:

ਇਕ ਨਾਰ ਬੇ-ਢੰਗੀ, ਰਖਦੀ ਏ ਟੰਗਾਂ ਟੰਗੀ
ਧੋਬਨ ਜੋ ਕਰਦੀ ਏ ਕਾਮ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ

ਨਾਮ। ' [4].

ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਹੱਤਵ ਅਤੇ ਵੰਨਰੀਆਂ

"ਬੁਝਾਰਤਾਂ" ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਪਾਸਾਰ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ, ਧੂੰਆਂ, ਨਦੀ, ਚਸ਼ਮਾ, ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ, ਚਾਨਣੀ ਰਾਤ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦਰਮਾ, ਭੂਚਾਲ, ਬੱਦਲ, ਮੌਤ, ਤਰੇਲ, ਧੁੱਪ ਨਾਲ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:

ਸੋਨੇ ਦੀ ਸਲਾਈ, ਕੋਠਾ ਟੱਪ ਕੇ ਵਿਹੜੇ ਆਈ।
(ਉੱਤਰ-ਧੁੱਪ)

“ਹਰੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਤੇ ਲਹਿਰਾਉਂਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਫਸਲਾਂ, ਫਲਾਂ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਬੂਟਿਆਂ, ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਵੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ

ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ:

ਬੀਜੇ ਰੋੜ, ਜੰਮੇ ਝਾੜ,
ਲਗੇ ਨਿੰਬੂ, ਖਿੜੇ ਅਨਾਰ।" (ਉੱਤਰ-ਕਪਾਹ)

ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਪਸਰੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ,
ਸਿਉਂਕ, ਕੁੱਤੀ, ਉਠ, ਥੋਡਾ, ਚੂਹਾ, ਬਿੱਲੀ, ਘੁੱਗੀ, ਕਾਂ ਚੂਹਾ, ਜੂ,
ਕਿਰਲੀ, ਸੁਸਰੀ, ਭੂੰਡ, ਮੱਛੀ, ਡੱਡੂ, ਮੋਰ, ਕੁੱਕੜ ਵੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ
ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ:

ਪਾਰੋਂ ਆਇਆ ਬਾਬਾ ਲਸ਼ਕਰੀ
ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਕਰ ਗਿਆ ਮਸ਼ਕਰੀ। (ਉੱਤਰ-
ਭੂੰਡ)

ਸੂਈ-ਧਾਗੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ, ਔਜ਼ਰਾਂ,
ਬਰਤਨਾਂ ਅਤੇ ਧਨ-ਦੌਲਤ ਤਕ ਦਾ ਵਰਣਨ ਵੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ
ਆਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ:

ਪਹਾੜੋਂ ਲਿਆਂਦੀ ਪੀੜ ਰੱਖ,
ਛੇ ਟੰਗਾਂ ਇੱਕ ਅੱਖ। (ਉੱਤਰ-ਤੱਕੜੀ).^[5]

‘ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਜਿਵੇਂ ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨ, ਨੱਕ, ਸਿਰ,
ਢਿੱਡ, ਮੂੰਹ, ਦੰਦ, ਜੀਭ, ਲੱਤਾਂ, ਪੈਰ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ
ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ।

ਇਕ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਬੱਤੀ ਦਾਣੇ
ਬੁੱਝਣ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ। (ਉੱਤਰ-ਦੰਦ).^[6]

ਕਈ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰਿਸ਼ਤੇ-ਨਾਤੇ
ਬਾਰੇ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ-

ਅਸੀਂ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ, ਤੁਸੀਂ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ
ਚੱਲੋਂ ਬਾਗ ਚਲੀਏ, ਤਿੰਨ ਅੰਬ ਤੋੜ ਕੇ,
ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਖਾਈਏ।(ਉੱਤਰ-ਧੀ, ਮਾਂ ਤੇ ਨਾਨੀ)

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ
ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ:

ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਬਤੋਲੀ ਪਾਵਾ, ਬਾਤ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ
ਕੁੰਡੇ
ਸਦਾ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਚੱਲੇ ਚਹੁੰ ਕੂਟਾਂ ਦੇ
ਮੁੰਡੇ।(ਉੱਤਰ-ਖੁੱਦੇ ਖੁੰਡੀ)

ਔਹ ਗਈ, ਔਹ ਗਈ - - - - - (ਉੱਤਰ-
ਨਿਗ੍ਹਾ).[7].

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੀ ਵਰਗ ਵੰਡ

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਉਹ ਲੋਕਧਾਰਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਰਜ ਮੁਹਾਵਰੇ ਜਾਂ ਅਖੌਤ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਖਾਣ ਜਾਂ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਿੰਟਾਗਮ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਜਾਂ ਸੰਦਰਭ ਵਿਅਕਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਨ ਜਾਣਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬੁਝਾਰਤ ਦੀ ਗਤੀ ਸੰਕਲਪ ਜਾਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਵਸਤੂ ਵੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੁਝਾਰਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਬੋਧਕ, ਸ਼ਬਦ-ਜੁੱਟ, ਵਾਕ ਜਾਂ ਤੁਕਾਂਤ ਹੈ। ਜੋ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਲੈਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬੋਧਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਹਰ ਇੱਕ ਦਾ ਉੱਤਰ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੀ ਵਰਗ ਵੰਡ ਕਰਨਾ

ਕਠਿਨ ਹੈ, ਪਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਰਮ ਬੋਧਕ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵਿਚ ਕਰਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਵਸਤੂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ -

ਬਾਪੂ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਬੇਬੇ ਵੜ ਗਈ (ਉੱਤਰ-
ਜਿੰਦਾ-ਕੁੰਜੀ)

ਇਸ ਵਿਚ ਜਿੰਦੇ ਅਤੇ ਕੁੰਜੀ ਦੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਚਿਤਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਮ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਵਸਤੂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਹੋਰ ਵੀ ਉਦਾਹਰਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ-

ਨੀ ਪਈ, ਹਾਂ ਲਟਕਦਾ।

ਆਹ ਕੀ ਆ ਗਿਆ ਖੜਕਦਾ।

ਇਸ ਵਿਚ ਬੈਂਗਣ (ਲਟਕਦਾ) ਕੱਕੜੀ (ਪਈ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਧਰੋਂ ਖੜਕਦਾ ਪਾਣੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਮ ਦੁਆਰਾ ਪਾਣੀ, ਕੱਕੜੀ ਅਤੇ ਬੈਂਗਣ 'ਤਿੰਨੇ' ਬੁੱਝੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬੁਝਾਰਤ ਵੀ ਕਰਮਬੋਧ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।^[8]

ਬਿੰਬ ਬੋਧਕ

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਵੰਨਗੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਜੁੱਟਾਂ ਜਾਂ ਇੱਕ ਤੁਕਾਂਤ ਨਾਲ ਇੱਕ ਬਿੰਬ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਬਿੰਬ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਇਸ ਬਿੰਬ ਦੀ ਵਸਤੂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ-

ਰੜੇ ਮਦਾਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਡੱਬਾ,
ਚੱਕਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ਚਕਾਈਂ ਰੱਬਾ।(ਉੱਤਰ-
ਖੂਹ)

ਇਸ ਬੁਝਾਰਤ ਵਿਚ ਡੱਬੇ ਦੁਆਰਾ ਖੂਹ ਦਾ ਬਿੰਬ ਸਿਰਜਿਆ
ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਬਤੋਲੀ ਪਾਵਾਂ
ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਚੰਗੀ।
ਚੂਹਾ ਵੜ ਗਿਆ ਖੁੱਡ ਵਿਚ
ਪੂਛ ਰਹਿ ਗਈ ਨੰਗੀ।(ਉੱਤਰ-ਪਤੀਲਾ-
ਕੜਛੀ).[੭].

ਸੰਕਲਪ ਬੋਧਕ

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਵੰਨਗੀ ਵਿਚ ਬੁੱਝੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ-

ਐਧਰ ਕਾਠ ਓਧਰ ਕਾਠ
ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਜਗਨ ਨਾਥ।(ਉੱਤਰ-ਅਖਰੋਟ)

ਡੱਬੀ ਮੇਰੀ ਬੱਕਰੀ ਡੱਬੀ ਉਹਦੀ ਛਾਂ
ਚੱਲ ਮੇਰੀ ਬੱਕਰੀ ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਲੇ ਥਾਂ।(ਉੱਤਰ-
ਮੰਜਾ).[10].

ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਬੋਧਕ

ਕਈ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਦੀ

ਮੂਲ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਬੁੱਝਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ-

ਹਰ ਦੁਪੱਟਾ ਲਾਲ ਕਿਨਾਰੀ,
ਢਹਿ ਜਾਣੇ ਨੇ ਇੱਟ ਕਿਉਂ ਮਾਰੀ।
ਮਿੱਡੀਆਂ ਨਾਸਾ ਥੋਬੜ ਮੂੰਹ,
ਮੈਂ ਕੀ ਜਾਣਾ ਬੈਠੀ ਤੂੰ।

ਇਸ ਪੂਰੀ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਅੰਬ ਉੱਤੇ ਤੋਤਾ ਬੈਠਾ ਅੰਬ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਅੰਬ ਡਿੱਗ ਕੇ ਇੱਕ ਡੱਡੀ ਦੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਡੱਡੀ ਉਪਰੋਕਤ ਕਥਨ ਉਚਾਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰਾ ਦੁਪੱਟਾ ਲਾਲ ਕਿਨਾਰੀ, ਢਹਿ ਜਾਣੇ ਨੇ ਇੱਟ ਕਿਉਂ ਮਾਰੀ।

ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਤੋਤਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਮਿੱਡੀਆਂ ਨਾਸਾ ਥੋਬੜ ਮੂੰਹ, ਮੈਂ ਕੀ ਜਾਣਾ ਬੈਠੀ ਤੂੰ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਸੰਵਾਦ

ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਤੋਤੇ ਅਤੇ ਡੱਡੀ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ।^[11]

ਬਿਰਤਾਂਤ ਬੋਧਕ

ਕਈ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਲੰਮੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੇ ਪੂਰਨ ਕਥਾ ਜਾਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਛੁਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ-

ਇੰਦੜੀ ਜਿੰਦੜੀ ਹਾਰ ਦਵਾਇਆ ਹੁਣ ਟਿੰਡਿਆ
ਮਰ ਜਾਏਗਾ'

ਇਸ ਬੁਝਾਰਤ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਪੂਰਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਹਾਰ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਜੋਤਸ਼ੀ ਨੇ ਹਾਰ ਲੱਭਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਹਾਰ ਨੌਕਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਚੁਰਾਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਕਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਇੰਦੜੀ ਤੇ ਜਿੰਦੜੀ ਸੀ। ਜੋਤਸ਼ੀ ਨੇ ਨੌਕਰਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਹਾਰ ਲੈ ਕੇ ਸਿਰਹਾਣੇ ਥੱਲੇ ਰੱਖ

ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜੋਤਸ਼ ਲਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਾਰ ਸਿਰਹਾਣੇ
ਹੇਠ ਪਿਆ। ਜੋਤਸ਼ੀ ਦੀ ਜੈ-ਜੈ ਕਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਜੋਤਸ਼ੀ ਦਾ ਨਾਂ
ਟਿੱਡਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਜਾ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ
ਮੁੱਠੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆਇਆ। ਇੱਛੇ ਜੋਤਸ਼ੀ ਨੂੰ
ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਿਆ, ਦੱਸ ਮੇਰੀ ਮੁੱਠੀ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ? ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ
ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇੰਦੜੀ ਜਿੰਦੜੀ ਹਾਰ ਦਵਾਇਆ ਹੁਣ ਟਿੱਡਿਆ
ਮਰ ਜਾਏਗਾ।

ਰਾਜੇ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਵਿਚ ਟਿੱਡਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਟਿੱਡਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਕਿ
ਜੋਤਸ਼ੀ ਨੇ ਬੁੱਝ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ।^[12]

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ

■ ਸਿਆਪਣ ਦਾ ਟੋਟਾ

ਲੋਕ ਪ੍ਰਮਾਣਾ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵੰਨਗੀ ਸਿਆਪਣ ਦੇ ਟੋਟੇ ਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਪਣ ਦਾ ਟੋਟਾ ਸਰਵ ਪ੍ਰਵਾਨਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਪਣ ਦੇ ਟੋਟੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਬਾਰੇ, ਜਾਤਾਂ ਬਾਰੇ, ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਬਾਰੇ, ਕੰਮ ਧੰਦੇ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਅਨੇਕ ਵੰਨਗੀਆਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਟੋਟਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੈ।

■ ਜਾਤਾਂ ਬਾਰੇ-

ਰੱਜਿਆ ਮਹਿਆ ਨਾ ਚੱਲਦਾ ਹੱਲ ਰੱਜਿਆ ਜੱਟ ਮਚਾਵੇ ਕੱਲ
ਰੱਜੀ ਮਹਿੰ ਨਾ ਖਾਵੇ ਖੱਲ ਰੱਜਿਆ ਬ੍ਰਹਮਣ ਪੈਂਦਾ ਗਲ ਰੱਜਿਆ
ਖੱਤਰੀ ਜਾਵੇ ਟਲ

■ ਔਰਤਾਂ ਬਾਰੇ-

ਕੁੰਡਰ ਰੰਨ ਦੀ ਭੈੜੀ ਚਾਲ,ਚੁਲ੍ਹੇ ਉੱਤੇ ਰੋਵਸ ਬਾਲ ਆਟਾ
ਹੁੰਨ੍ਹਦਿਆਂ ਖੁਰਕੇ ਵਾਲ,ਨੱਕ ਪੁੰਝਦੀ ਮੋਢੇ ਨਾਲੇ। ਪੁੱਠੀ ਰੰਨ੍ਹ ਦੇ
ਪੁੱਠੇ ਚਾਲੇ,ਆਪ ਵੀ ਰੁੜੇ ਤੇ ਝੁੰਗਾ ਵੀ ਗਾਲੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਸੁਖਦੇਵ ਮਾਦਪੁਰੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਸੁਖਦੇਵ ਮਾਦਪੁਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ ਪੁਸਤਕ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਧਾਰਾ ਦੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ 'ਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਮੁਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਦੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਧਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਲੋਕ ਗੀਤ, ਲੋਕ ਅਖਾਣ, ਲੋਕ ਬੁਝਾਰਤਾਂ, ਲੋਕ ਨਾਚ, ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਲੋਕ ਚਿੱਤਰ ਆਦਿ ਲੋਕ ਕਲਾ ਦੇ ਅਨਿੱਖੜਵੇਂ ਅੰਗ ਹਨ। ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਜਿੰਨਾ ਹੀ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੇ

ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਉਨੀਂ ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਹੈ। ਲੌਕਿਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਗਈ, ਸਗੋਂ ਉੱਤਮ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਾਲੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਕਿਸੇ ਗੰਭੀਰ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਅਵਸਰ ਤੇ ਤੀਵੀਆਂ ਆਏ ਮੇਲ ਨੂੰ ਸਿੱਠਣੀਆਂ ਆਦਿ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਰੇ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਹੋਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਆਦਿ ਪੁੱਛੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਵਸਤੂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਬੁਝਾਰਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। 'ਉਦਾਹਰਨ:-'

'ਏਕ ਰਾਜਾ ਕੀ ਅਨੇਖੀ ਰਾਨੀ।'

'ਨੀਚੇ ਸੇ ਬਹ ਪੀਵੈ ਪਾਨੀ। (ਉੱਤਰ-ਦੀਵੇ ਦੀ ਬੱਤੀ)'

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ

ਸੁਖਦੇਵ ਮਾਦਪੁਰੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ "ਵਿਸ਼ਿਆਂ" ਤੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

1. **ਕੁਦਰਤੀ ਦਾਤਾਂ** ਦਿਨ, ਰਾਤ, ਤਾਰੇ, ਸੂਰਜ, ਬੱਦਲ, ਧਰਤੀ, ਚੰਨ, ਚਾਨਣੀ, ਛਾਂ ਆਦਿ।
2. **ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ** ਜਾਨ, ਮੂੰਹ, ਦੰਦ, ਜੀਭ, ਉਂਗਲਾਂ, ਢਿੱਡ ਆਦਿ।
3. **ਜੀਵ-ਜੰਤੂ** ਬੱਚਾ, ਜਵਾਨ, ਬੁੱਢਾ, ਖੁਸਰਾ, ਬਾਂਦਰ, ਰਿੱਛ, ਹਾਥੀ, ਤੋਤਾ ਆਦਿ।
4. **ਬਨਸਪਤੀ** ਕਪਾਹ, ਗੰਨਾ, ਮੱਕੀ, ਮਿਰਚ, ਤਿਲ, ਮੂਲੀ, ਖੀਰਾ ਆਦਿ।

5. **ਘਰੇਲੂ ਵਸਤਾਂ** ਮਾਇਆ ਚਾਂਦੀ, ਚਰਖਾ, ਗੈਸ, ਦੀਵਾ, ਤਾਣਾ ਆਦਿ।

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯਤਨ ਸ਼ਾਇਦ **ਲਾਲਾ ਸ਼ਿਵਦਿਆਲ, ਐਮ.ਏ. ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਇੰਨਸਪੈਕਟਰ ਆਫ ਸਕੂਲਜ਼**, ਨੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਲੋਕ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਰੰਭਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲੈ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸੁਖਦੇਵ ਮਾਦਪੁਰੀ ਨੇ ਸੈਂਕੜੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕਤਰ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਚੱਜੀ ਤਰਤੀਬ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਮਹਾਨਤਾ ਦਰਸਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸੰਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੁਖਦੇਵ ਮਾਦਪੁਰੀ ਨੇ ਹਰ ਇੱਕ ਵਸਤ 'ਤੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਲਿਖੀਆਂ (ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀਆਂ) ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵੰਡ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਬ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ-

ਮਨੁੱਖ ਬਾਰੇ

■ ਮਨੁੱਖੀ ਅੰਗ ਉਂਗਲਾਂ ਤੇ ਅੰਗੂਠਾ

ਧੀਆਂ

ਸੋਲਾਂ

ਜੁਆਈ

ਚਾਰ

■ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸੱਗੀ

ਤੇ ਬੈਠੀ ਗੋਹ

ਗੁਹਾਰੇ

ਆ ਨੀ ਭਾਈਆਂ ਪਿੱਟੀਏ

ਉੱਤਰ

ਡਾਕੂ ਲੈਣਗੇ ਖੋਹ

ਤੈਨੂੰ

■ ਮਨ ਪ੍ਰਚਾਵਾ ਪੀਂਘ

ਭਾਦੋਂ ਇੱਕ ਗੁੱਤ

ਬੁੱਢੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਗੁੱਤ

ਸਾਉਣ

ਦੇ

■ ਘਰੇਲੂ ਵਸਤਾਂ ਆਰੀ, ਚੁੱਲ੍ਹਾ

ਲੰਘਿਆਂ

ਦੀ ਪੈੜ। (ਆਰੀ)

ਫੁੱਲੇ

ਸੌਂ ਜਣਾ

ਇੱਕ ਜਣੇ

ਚੁੱਲ੍ਹੇ, ਭੇਡ

ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ

■ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਚੰਦ,ਸੂਰਜ,ਤਾਰੇ

ਚੀਜ਼

ਉਹ

ਜੋ

ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਨਹੀਂ

ਪੈਠਾ ਇੱਕ ਕੱਦੂ

ਇੱਕ

ਹੋਰ

ਚਿਬੜੇਂ ਚਿੱਬੜ

■ ਬਨਸਪਤੀ ਅੰਗੂਰ

ਰੰਗ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ

ਸ਼ਰਬਤੀ

ਕਾਬਲ

ਕੋਟਿਓ ਡਰ ਡਰ ਨੱਠਾ

■ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਸਾਹਾ

ਕੰਨ

ਜਿੱਦਾਂ ਹਿਰਨ ਦੇ ਸਿੰਗ

ਬੈਠਾ

ਕੁਤਰੇ ਜਿੱਦਾਂ ਕਾਟੇ

ਨੱਠੇ

ਕੁੱਦੇ ਜਿੱਦਾਂ ਫਿੰਡ

ਸਮੇਂ ਦੀ ਤੋਰ

■ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ

ਪਾਵਾਂ ਬਤੋਲੀ ਪਾਵਾ

ਬਾਤ

ਲਾਵਾਂ ਪਰਾਂਦਾ

ਬਾਤ ਨੂੰ

ਪੁਰਸ਼ ਮੈਂ ਐਸਾ ਡਿੱਠਾ

ਇੱਕ

ਫਿਟ ਕਰਦਾ ਜਾਂਦਾ

ਫਿਟ

ਦੋ ਆਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪਾਰ ਦੀਆਂ

- ਸਤਨਾਜਾ 'ਅਸ਼ਟਾਮ'

ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਵੇ

ਸਾਫ

ਸ਼ਾਹ

ਗਦਾ ਇਕਸਾਂ ਕਰ ਜਾਵੇ

ਆਪ

ਕਾਲਾ ਮਨ ਕਾਲਾ ਹੋਵੇ

ਵਿੱਚ

ਅਦਾਲਤ ਜਾ ਖਲਵੇ

ਅੰਤਿਕਾ

ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਆਦਿ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸ ਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਉਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਸਮਾਜਕ ਸੂਝ ਹੋਵੇ।

ਕਹਾਣੀ ਕਰਦੀਆਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ

ਮੈਂ

ਲੈਣ ਆਈ ਸਾਂ ਤੈਨੂੰ

ਕੁੰ

ਫੜ ਬੈਠਾ ਮੈਨੂੰ

ਛੱਡਦੇ

ਤੂੰ। ਮੈਨੂੰ

ਮੈਂ ਲੈ

ਜਾਵਾਂ ਤੈਨੂੰ

ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਦੀਆਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ

ਇਹ ਇੱਕ "ਸੂਫੀ ਮੱਤ" ਦਾ ਕਵੀ ਸੀ। ਉਹ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਇੱਕ
ਵੱਡਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ। **ਦੀਵੇ ਦੀ ਬੱਤੀ**

ਏਕ ਰਾਜਾ ਕੀ

ਅਨੋਖੀ ਰਾਨੀ

ਨੀਚੇ ਸੇ ਬਹ

ਪੀਵੈ ਪਾਨੀ

ਸੁਖਦੇਵ ਮਾਦਪੁਰੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਪੰਜਾਬੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ
ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਇੱਕਤਰ
ਕਰ ਸਕਾਂ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਹੋਰ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਅਲੋਪ
ਹੋ ਰਹੇ ਵੱਡਮੁੱਲੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ
ਲੋਭ ਹੈ।

ਸਹਾਇਕ ਪੁਸਤਕ

ਪੰਜਾਬੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ, ਸੰਗ੍ਰਹਿਕਾਰ-ਸੁਖਦੇਵ ਮਾਦਪੁਰੀ।

ਲੋਕਧਾਰਾ

ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ

ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਉਹ ਵੰਨਗੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਾਹਿਤ ਹੀ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਹੈ।

ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਉਦੇਸ਼

ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀਆਂ, ਸਿੱਖਿਆ-ਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਨਿਖਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਰਬਪੱਖੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨੂੰ ਉਸਾਰਨ ਵਿੱਚ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਤੇ ਉਸ

ਵਿੱਚ ਰਚਿਆ ਸਾਹਿਤ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਜ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੀ ਅਵਸਥਾ ਭਾਵ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਚੰਗੀਆਂ ਤੇ ਮਿਆਰੀ, ਉਮਰ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਮਨਪਸੰਦ ਬਾਲ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਸਰੀਰਕ, ਬੌਧਿਕ, ਮਾਨਸਿਕ, ਭਾਵੁਕ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਦੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਵੇਖਦਾ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਸੋਚਦਾ, ਇਹ ਚਿਤਵਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਤੱਕਣੀ ਨੂੰ ਨਿਆਣੀ ਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ, ਉਸ ਦੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।^[1]

ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ

ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੇਤਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ

ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਹਰ ਪੜਾਅ ਉੱਤੇ ਸੋਝੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੂਝ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਹਿਤ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਾਧਿਅਮ ਨਹੀਂ।^[1]

ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਰੂਪ

ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਰੂਪ ਲੋਰੀਆਂ, ਬੁਝਾਰਤਾਂ, ਚੁਟਕਲੇ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਗੀਤ, ਕਾਵਿ-ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ, ਇਕਾਂਗੀ, ਬਾਲ-ਨਾਟਕ, ਨਾਵਲ, ਸੰਸਮਰਣ, ਸੁਫ਼ਰਨਾਮਾ, ਜੀਵਨੀ, ਗੱਲਬਾਤ, ਗਿਆਨ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਕਿੱਨੀਆਂ ਹੀ ਵਿਧਾਵਾਂ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਆਮ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲੋਂ ਫਰਕ

ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਬਾਰੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਧਾਰਨਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ

ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤਕਾਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ , ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਆਸ਼ਠ, ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਊਂ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ

ਲਗਭਗ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੌੜ-ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਲਿਖਣਾ ਔਖਾ ਹੈ।^[1]

ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੋਣ

ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਪੁਸਤਕ ਉਮਰ ਵਰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਰੰਗਦਾਰ,
ਸਚਿੱਤਰ, ਸੁੰਦਰ ਛਪਾਈ, ਵਧੀਆ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਚੰਗੀ
ਜਿਲਦਬੰਦੀ ਵਾਲੀ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਅਨੁਸਾਰ
ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਆਕਾਰ, ਪੰਨੇ ਤੇ ਢੱਕਵੀਂ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਦੀ ਵੱਡੀ
ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੈ। ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਲ-ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦਾ
ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਉਮਰ ਲਈ ਤੇ ਕਿਸ
ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹਿੰਦੀ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ

ਫਰਮਾ:ਸਾਹਿਤ ਫਰਮਾ:ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ

ਹਵਾਲੇ

1. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ **ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਲਿਖਣ ਲਈ ਸੂਖਮ
ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੀ ਲੋੜ [1]**

ਅੱਜ ਤੋਂ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਇਆ। ਉਦੋਂ ਸਾਂਝੇ ਪਰਿਵਾਰ ਹੁੰਦੇ। ਤਾਈਆਂ-ਚਾਚੀਆਂ ਇੱਕੋ ਚੁੱਲੇ 'ਤੇ ਰੋਟੀ-ਟੁੱਕ ਕਰਦੀਆਂ। ਘਰ ਦੇ ਨਿਆਣੇ-ਸਿਆਣੇ ਇੱਕੋ ਥਾਂ ਇੱਕਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਥਣ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ। ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਨਿਆਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦਾਦੀ/ਦਾਦੇ ਨਾਲ (ਜੇ ਨਾਨਕੇ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਨਾਨੀ/ਨਾਨੇ ਨਾਲ) ਸਾਈਆਂ-ਬਧਾਈਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਕਿ ਅੱਜ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ-ਕਿਹੜੀ ਬਾਤ ਸੁਣਾਈ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਰੁੱਤੇ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਮੰਜੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਏ ਜਾਂਦੇ। ਸਿਆਲਾਂ 'ਚ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦਲਾਨਾਂ 'ਚ ਇੱਕੋ ਥਾਂ ਮੰਜੇ ਨਾਲ ਮੰਜਾ ਜੋੜ ਕੇ ਡਾਹ ਲਏ ਜਾਂਦੇ। ਫਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਬਾਤਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ। ਕਦੇ ਲੰਮੀਆਂ-ਲੰਮੀਆਂ (ਦੋ-ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਨਾ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ) ਬਾਤਾਂ ਤੇ ਕਦੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ। ਦਾਦ ਦੇਣੀ ਬਣਦੀ ਆ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ, ਜਿੰਨੇ ਵਾਰ ਮਰਜ਼ੀ ਇੱਕੋ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਜਾਵੇ ਭਾਵੇਂ... ਮਜ਼ਾਲ ਕੀ ਇੱਕ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਇਧਰ ਤੋਂ ਓਧਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਹਰ ਵਾਰੀ ਓਹੀ ਟੋਟਕੇ ਤੇ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ ਓਹੀ ਲਹਿਜ਼ਾ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ।

ਅੱਜ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਖਰੋਚ , ਬਚਪਨ 'ਚ ਆਵਦੀ ਪੜਨਾਨੀ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣੀਆਂ ਬਾਤਾਂ, ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਪਿਟਾਰੀ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣ, ਨਹੀਂ-ਨਹੀਂ ਬਾਤਾਂ ਪਾਉਣ ਲੱਗੀ ਹਾਂ। ਇਹ ਬਾਤਾਂ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਵੀ ਮੇਰਾ ਮਨ ਸੁਆਦ-ਸੁਆਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ

ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਨਾਨੀ ਦੁਆਲੇ ਝੁਰਮੱਟ ਪਾਈ ਮੈਂ ਬੁੱਝਾਂ- ਮੈਂ ਬੁੱਝਾਂ
ਦੀ ਕਾਵਾਂ ਰੋਲੀ ਪਾ ਰਹੇ ਹੋਈਏ। ਨਾਨੀ ਆਖਦੀ ਹੈ, " ਖੜੇ ਤਾਂ ਜਾਓ...
ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਤ ਪਾ ਤਾਂ ਲੈਣ ਦਿਓ.... ਚੱਲੋ ਬੁੱਝੋ... ਵੇਖਦੇ ਆਂ ਅੱਜ ਕੌਣ
ਬਾਹਲੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਬੁੱਝੂ... ਜਿਹੜਾ ਬਾਹਲੀਆਂ ਬੁੱਝੂ ਓਹਨੂੰ ਕੱਲ ਨੂੰ ਖੰਡ-
ਖੇਡਣੇ ਤੇ ਇੱਕ ਝਾਟੀ ਮਿਲੂਗੀ.....।"

ਚੱਲੋ ਬਈ "ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਹੜੇ" ਦੇ ਪਾਠਕੋ ਹੁਣ ਬਾਰੀ ਥੋਡੀ ਆ...
ਬਈ... ਸਾਰਿਆਂ ਜਾਣਿਆਂ ਦੀ.... ਬੁੱਝੋ ਤਾਂ ਭਲਾ.....

(ਪਾਠਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੁਝ ਬੁੱਝੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬਾਤਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਤੇ ਬੁੱਝਣ
ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਬਾਕੀ ਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਖਾਲੀ ਬਰੈਕਟ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਭਰਨੇ ਨੇ....)

1. ਸੋਲਾਂ ਧੀਆਂ

ਚਾਰ ਜੁਆਈ (ਉਂਗਲਾਂ ਤੇ ਅੰਗੂਠੇ)...ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

2. ਇੱਕ ਟੋਟਰੂ ਦੇ ਦੋ ਬੱਚੇ

ਨਾ ਓਹ ਖਾਂਦੇ ਨਾ ਓਹ ਪੀਂਦੇ

ਬਸ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਜੀਂਦੇ..... (ਅੱਖਾਂ)..ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

3. ਔਹ ਗਈ

ਆਹ ਆਈ.....(ਨਜ਼ਰ)..ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

4.ਆਲਾ ਕੌਡੀਆਂ ਵਾਲਾ

ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਭੂਟੇ ਨੱਚਦੀ..... (ਮੂੰਹ ਵਿਚਲੇ ਦੰਦ ਤੇ ਜੀਭ)

.....ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

5. ਦੋ ਗਲੀਆਂ ਇੱਕ ਬਜ਼ਾਰ

ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਠਾਣੇਦਾਰ

ਚੁੱਕ ਕੇ ਮਾਰੇ ਕੰਦ ਦੇ ਨਾਲ.....(ਵਗਿਆ ਨੱਕ /ਸੀਂਢ)

.....ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

6. ਲੱਗ-ਲੱਗ ਕਹੇ ਨਾ ਲੱਗਦੇ

ਬਿਨ ਆਖੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ

ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਲੱਗਦੇ

ਤਾਏ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ(ਬੁੱਲ)....ਕੁਲਦੀਪ ਸਰੀਨ

7. ਬਾਪੂ ਕਹੇ ਤੇ ਅੜ ਜਾਂਦਾ

ਚਾਚਾ ਕਹੇ ਤਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ.....(ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਤੇ ਖੁੱਲਾ)

..ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

8. ਆਈ ਸੀ

ਪਰ ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ..... (ਨੀਂਦ)....ਅਮਨਦੀਪ

9. ਦਸ ਜਾਣੇ ਪਕਾਣ ਵਾਲੇ

ਬੱਤੀ ਜਾਣੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ

ਝੰਡੇ ਕੁੜਿ ਸਮੇਟਣ ਵਾਲੀ

ਮੌਜਪੈਣ ਸਾਂਭਣ 'ਤੇ.....(ਉਂਗਲਾਂ, ਦੰਦ, ਜੀਭ ਤੇ ਢਿੱਡ)

.....ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

10. ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਡੱਬੀ

ਖੇ ਗਈ ਸਬੱਬੀ

ਮੁੜ ਕੇ ਨਾ ਲੱਭੀ..... (ਜਾਨ)....ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

11. ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਪਿੱਦਣੀ

ਪਿੱਦ-ਪਿੱਦ ਕਰਦੀ

ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਦੀ

ਲਿੱਦ ਕੱਠੀ ਕਰਦੀ..... (ਬਹੁਕਰ/ਝਾੜੂ)

...ਬਲਜੀਤਪਾਲ ਸਿੰਘ

12. ਓਲ੍ਹਣੀ ਮੋਲ੍ਹਣੀ

ਦਰਾਂ 'ਚ ਖੋਲ੍ਹਣੀ.....(ਜੁੱਤੀ...ਸੁਮੀਤ ਨੇ ਬੁੱਝੀ)

13. ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕਾਕਾ

ਘਰ ਦਾ ਰਾਖਾ..... (ਜਿੰਦਰਾ)....ਸੰਦੀਪ ਚੌਹਾਨ

14. ਅੱਗਿਉਂ ਨੀਵਾਂ ਪਿੱਛਿਉਂ ਉੱਚਾ

ਘਰ-ਘਰ ਫਿਰੇ ਹਰਾਮੀ ਲੁੱਚਾ..... (ਛੱਜ)

15. ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਘੋੜਾ

ਲੋਹੇ ਦੀ ਲਗਾਮ

ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਗੁਦਗੁਦਾ ਪਠਾਣ... (ਚੁੱਲਾ,ਤਵਾ ਤੇ ਰੋਟੀ....

.....ਸੁਮੀਤ ਨੇ ਬੁੱਝੀ)

16. ਕਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਕਾਗ ਨਹੀਂ

ਲੰਮਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਗ ਨਹੀਂ..... (ਪਰਾਂਦਾ)

.....ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

17. ਇੰਨੀ ਕੁ ਡੱਡ

ਕਦੀ ਨਾਲ਼ ਕਦੇ ਅੱਡ..... (ਟਿਚ-ਬਟਨ / ਕੁੰਜੀ)

.....ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ / ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ

18. ਹਾਬੜ ਦਾਬੜ ਪਈ ਕੁੜੇ

ਪੜਥੱਲੇ ਕਿਧਰ ਗਈ ਕੁੜੇ..... (ਕੜਛੀ)

.....ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

19. ਅੰਦਰ ਭੂਟੇ

ਬਾਹਰ ਭੂਟੇ

ਛੂਹ ਭੂਟੇ.....(ਝਾੜੂ)

.....ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ

20. ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ

ਲੈ ਪਰਾਂਦਾ ਤੁਰੀ.....(ਸੂਈ- ਧਾਗਾ)

.....ਸੰਦੀਪ ਧਨੇਆ

21. ਤਲੀ ਉੱਤੇ ਕਬੂਤਰ ਨੱਚੇ..... (ਆਟੇ ਦਾ ਪੇੜਾ)

.....ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ

22. ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪਟਵਾਰੀ

ਉਹਦੀ ਸੁੱਥਣ ਬਹੁਤੀ ਭਾਰੀ..... (ਅਟੇਰਨ)

.....ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ

23. ਐਡੀ ਕੁ ਟਾਟ

ਭਰੀ ਸਬਾਤ..... (ਦੀਵਾ / ਸੁਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਬੁੱਝੀ)

24. ਮਾਂ ਜੰਮੀ ਨਹੀਂ

ਪੁੱਤ ਬਨੇਰੇ ਖੇਡੇ..... (ਧੁੰਆਂ ਤੇ ਅੱਗ)

.....ਸੰਦੀਪ ਧਨੇਆ

25. ਅੱਠ ਹੱਡ

ਥੱਬਾ ਆਂਦਰਾਂ ਦਾ

ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੀ ਬਾਤ ਨਾ ਬੁੱਝੁ

ਉਹ ਪੁੱਤ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦਾ..... (ਮੰਜਾ / ਸੁਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਬੁੱਝੀ)
(ਬਾਤਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਬੇਬੇ ਧੰਨ ਕੁਰ ਤੋਂ)

ਸੰਦੀਪ ਸੀਤਲ ਜੀ ਨੇ....

ਬਾਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ 'ਚ ਹੋਰ ਬਾਤਾਂ ਲਿਆ ਜੋੜੀਆਂ.....

26. ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਬਤੋਲੀ ਪਾਵਾਂ, ਸੁਣ ਵੇ ਭਾਈ ਕਾਕੜਿਆ
ਇੱਕ ਸ਼ਖਸ ਮੈਂ ਐਸਾ ਡਿੱਠਾ, ਧੋਣ ਲੰਮੀ ਸਿਰ ਆਕੜਿਆ
..(ਉਠ)

27. ਚਿੱਟੀ ਮਸੀਤ ਬੁਹਾ ਕੋਈ ਨਾ.....(ਅੰਡਾ)

...ਸੁਪ੍ਰੀਤ ਤੇ ਸੁਮੀਤ ਨੇ ਬੁੱਝੀ

28. ਲੰਮਾਂ ਲੰਮ- ਸੰਲਮਾਂ

ਲੰਮੇ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਕੋਈ ਨਾ... (ਸੜਕ/ਦਰਿਆ)

.....ਸੁਮੀਤ ਨੇ ਬੁੱਝੀ

29. ਚੜ੍ਹ ਚੌਂਕੀ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਰਾਣੀ

ਸਿਰ 'ਤੇ ਅੱਗ, ਬਦਨ 'ਤੇ ਪਾਣੀ.....(ਹੁੱਕਾ)

.....ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

30. ਰਾਹ ਦਾ ਡੱਬਾ

ਚੁੱਕਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ

ਹਾਏ ਵੇ ਰੱਬਾ..... (ਖੂਹ/ਕੁੱਪ)

.....ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

31. ਬਾਹਰੋਂ ਆਇਆ ਬਾਬਾ ਲਸ਼ਕਰੀ

ਜਾਂਦਾ-ਜਾਂਦਾ ਕਰ ਗਿਆ ਮਸ਼ਕਰੀ..... (ਭੁੰਡ)

.....ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ

32. ਸਬਜ਼ ਕਟੋਰੀ ਮਿੱਠਾ ਭੱਤ

ਲੁੱਟੋ ਸਈਓ ਹੱਥੋ-ਹੱਥ..... (ਖਰਬੂਜਾ)

.....ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ ਸੰਧੂ

33. ਸਈਓ ਨੀ ਇੱਕ ਡਿੱਠੇਮੋਤੀ

ਵਿੰਨ੍ਹਦਿਆਂ-ਵਿੰਨ੍ਹਦਿਆਂ ਝੜ ਗਏ

ਮੈਂ ਰਹੀ ਖਲੋਤੀ.....(ਤ੍ਰੇਲ-ਤੁਪਕੇ)

.....ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

34. ਤਿੰਨ ਚੱਪੇ ਇੱਕ ਲਕੜੀ ਆਂਦੀ

ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਕੁਝ ਘੜੀਏ ?

ਬਾਰਾਂ ਕੋਹਲੂ, ਇੱਕ ਲੱਠ

ਚਰਖਾ ਘੜਿਆ ਤ੍ਰੈ ਸਿ ਸੱਠ (ਸਾਲ, ਮਹੀਨੇ, ਦਿਨ)

.....ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

ਜੇ ਇਸ ਬਾਤ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਸਤਰ ਜੋੜ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਬਦਲ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ.....

ਅਜੇ ਵੀ ਲੱਕੜੀ ਮੇਰੇ ਹੱਥ..... (ਕਲਮ)

.....ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ

ਸਤਿਕਾਰਤ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਡਮ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਕੁਝ

ਨਵੀਆਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਨਾਲ਼ ਬਾਤਾਂ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਲੰਮੇਰਾ ਕੀਤਾ
ਹੈ....

ਕੁਝ ਨਵੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਮਹਿੰਦਰ ਵਲੋਂ;

35. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਜੰਮਿਆ, ਫੇਰ ਮੇਰਾ ਭਾਈ

ਖਿੱਚ ਧੂ ਕੇ ਬਾਪੂ ਜੰਮਿਆ, ਪਿਛੋਂ ਸਾਡੀ ਮਾਈ

(ਦੁੱਧ, ਦਹੀਂ, ਮੱਖਣ ਤੇ ਲੱਸੀ)

.....ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ ਸੰਧੂ

36. ਆਲਾ ਭਰਿਆ ਕੌਡੀਆਂ ਦਾ ਡੱਬੀ ਭਰੀ ਸੰਧੂਰ ਦੀ

ਛੱਡ ਦੇ ਰਾਜਾ ਬੱਕਰੀਆਂ ਹਿਰਨ ਜਾਣਗੇ ਦੂਰ ਦੀ ()

37. ਬੀਜੇ ਰੋੜ ਉੱਗੇ ਝਾੜ ਲੱਗੇ ਨੌਬੁੰ ਖਿੜੇ ਅਨਾਰ (ਕਪਾਹ)

.....ਜਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

38. ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਕੌਲ ਫੁੱਲ, ਫੁੱਲ ਦਾ ਹਜਾਰ ਮੁੱਲ

ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਅੱਧਾ, ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਸਾਰਾ

ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਹੈ ਨੀਂ ਵਿਚਾਰਾ (ਨਿਗ੍ਹਾ/ ਮਾਂ-ਪਿਓ)

.....ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ ਸੰਧੂ/ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

39. ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਮੇਮਨੇ ਪਹਾੜ ਚੁੱਕੀਂ ਜਾਂਦੇ ਨੈ
ਰਾਜਾ ਪੁੱਛੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕੀ?ਜਨੌਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ
(ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਦੇ ਡੱਬੇ)

.....ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ ਸੰਧੂ

40. ਬੱਟ ਤੇ ਟਾਂਡਾ,ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ (ਹੁੱਕਾ)

.....ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ ਸੰਧੂ

ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ ਸੰਧੂ

ਲੋਕ ਬੁਝਾਰਤਾਂ

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ-ਭੁੱਲ੍ਹਾ ਜੀਵਨ, ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਨਿੱਤ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਝਲਕ ਸਾਡੀਆਂ ਲੋਕ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲੀ ਬਾਤ ਨੂੰ 'ਬੁਝਾਰਤ' ਜਾਂ 'ਪਹੇਲੀ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਤੀਖਣ ਤੋਂ ਤੀਖਣ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਗਿਆਨ ਵਧਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਕੇਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁੱਝਣ ਲਈ ਡੂੰਘਾ ਸੋਚਣ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੜਾਉਣੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੁਲਝਾਉਣ ਵੱਲ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਆਨੰਦ ਭਰਪੂਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਘੜਨ ਲਈ ਕਲਾ, ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ, ਤੀਖਣ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲਾ ਡੇਰਾ ਜਾਂ ਬੋਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਸੁਣਦਾ ਹੋਵੇ।

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਨਿਰੀਆਂ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁੱਝੇ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੱਲ ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੁਝਾਰਤ ਸਿਰਜਕ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਲਟਾਪਨ ਲੱਭਣਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੀ ਬਜਾਇ ਲਹਿੰਦੇ ਤੁਰ ਪਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਪਮਾਵਾਂ ਦੀ ਲੱਭਤ, ਮੇਲ ਟਾਕਰੇ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਕਲਪਨਾ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਕਿ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲਾ ਦੰਦ ਪੀਰੇ, ਅੱਖਾਂ ਅੱਡੇ, ਉਂਗਲ ਵੱਢੇ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਥੱਕ ਕੇ ਆਖੇ ਕਿ ਉਹ ਬਾਤ ਬੁੱਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਆਪ ਦੱਸੇ। ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਉਸੇ ਰੂਪ ਤੇ ਉਸੇ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਤੁਰੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹੋ ਅਨੂਠਾ ਰਸ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਵਿਸ਼ਾ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੁ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕੁਦਰਤ, ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ, ਘਰੇਲੀ ਵਸਤਾਂ, ਬਨਸਪਤੀ, ਕਿਰਸਾਨੀ, ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਨਾਲ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਅੜਾਉਣੀ ਪਰਖ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੀ ਨਿੱਗਰ ਪੰਡ ਵਿਚੋਂ ਕੁ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

- ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਇਕ ਡਿੱਠੀ ਜਾਨ,

ਤਾਕਤ ਵੇਖ ਹੋਏ ਹੈਰਾਨ,
ਹੇ ਰੱਬਾ ਉਹਨੂੰ ਤੇਰੀ ਪੁਸ਼ਤੀ
ਨਾਲ ਸ਼ਤੀਰਾਂ ਕਰਦੀ ਕੁਸ਼ਤੀ | (ਕੋਹੜ ਕਿਰਲੀ)

- ਹਾਥੀ ਘੋੜਾ ਉਠ ਨਹੀਂ,
ਖਾਵੇਂ ਨਾ ਦਾਣਾ ਘਾਸ,
ਸਦਾ ਹਵਾ 'ਤੇ ਹੀ ਰਹੇ,
ਹੋਏ ਨਾ ਕਦੀ ਉਦਾਸ | (ਸਾਈਕਲ)

- ਬੀਜੇ ਰੋੜ, ਜੰਮੇ ਝਾੜ,
ਲੱਗੇ ਨਿੰਬੂ ਖਿੜੇ ਅਨਾਰ | (ਕਪਾਹ)

- ਵੀਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ-ਕੱਟ ਲੀਤਾ
ਪਰ ਨ ਮਾਰਿਆ ਨਾ ਖੂਨ ਕੀਤਾ (ਨਹੀਂ)

- ਦੋ ਆਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪਾਰ ਦੀਆਂ
ਧੀਆਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀਆਂ,
ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕਸੀਦਾ ਕੱਢਣ,
ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀਆਂ | (ਸੂਲਾਂ)

- ਡਿੰਗ ਬੜਿੰਗੀ ਲੱਕੜੀ

ਕਲਕੱਤਿਉਂ ਟੁਰੀ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਅਪੜੀ (ਸੜਕ)

- ਇਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਰਾਣੀ
ਦੁੱਬਦੇ ਰਸਤੇ ਪੀਂਦੀ ਪਾਣੀ | (ਦੀਵਾ)

- ਇਕ ਨਾਰੀ ਦੇ ਸਨ ਬਾਲਕ,
ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਰੰਗ |

ਇਕ ਘੰਮਦਾ ਇਕ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ,
ਤਾਂ ਵੀ ਦੋਨੋ ਰਹਿਣ ਸੰਗ | (ਚੱਕੀ ਦੇ ਪੁੜ)

- ਇਕ ਬਰੂਟੀ ਝੁਰਮਣ ਝੂਟੀ
ਫਲ ਵੰਨਾਂ ਵੰਨਾਂ ਦਾ |

ਜਦੋਂ ਬਰੂਟੀ ਪੱਕਣ ਲੱਗੀ,
ਝੁਰਮਟ ਪੈ ਜਾਏ ਰੰਨਾਂ ਦਾ | (ਤੰਦੂਰ)

- ਉਠ ਦੀ ਬਹਿਣੀ ਹਰਨ ਕੀ ਚਾਲ
ਕੌਣ ਜਾਨਵਰ ਜਿਸਦੀ ਪੂਛਲ ਨਹੀਂ ਨਾਲ |
(ਡੱਡੂ)

- ਦੋ ਗਲੀਆਂ ਇਕ ਬਾਜ਼ਾਰ,
ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਥਾਣੇਦਾਰ

ਚੁੱਕ ਕੇ ਮਾਰੋ ਕੰਧ ਦੇ ਨਾਲ | (ਵਰਿਆ ਨੱਕ)

- ਲੱਗ ਲੱਗ ਕਰੇ ਨਾ ਲੱਗਦੇ,

ਬਿਨ ਆਖੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ

ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਲੱਗਦੇ ਤਾਏ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ |

(ਬੁੱਲ੍ਹ)

- ਸੋਲਾਂ ਧੀਆਂ, ਚਾਰ ਜਵਾਈ |

(ਉਂਗਲਾਂ ਤੇ ਅੰਗੂਠੇ)

- ਆਈ ਸੀ, ਪਰ ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ (ਨੀਂਦ)

- ਕਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਕਾਗ ਨਹੀਂ

ਲੰਮਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਗ ਨਹੀਂ | (ਪਰਾਂਦਾ)

- ਏਨੀ ਕੁ ਡੱਡ, ਕਦੀ ਨਾਲ ਕਦੇ ਅੱਡ

(ਕੁੰਜੀ)

- ਤਲੀ ਉਤੇ ਕਬੂਤਰ ਨੱਚੇ (ਆਟੇ ਦਾ ਪੇੜਾ)

- ਚੜ੍ਹ ਚੱਕੀ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਰਾਣੀ,

ਸਿਰ 'ਤੇ ਅੱਗ ਬਦਨ 'ਤੇ ਪਾਣੀ | (ਹੁੱਕਾ)

- ਰਾਹ ਦਾ ਡੱਬਾ, ਚੁੱਕਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ,

ਹਾਵੇ ਵੇ ਰੱਬਾ | (ਕੁੱਪ)

- ਚਿੱਟੀ ਇਮਾਰਤ ਬੂਹਾ ਕੋਈ ਨਾ (ਆਂਡਾ)
- ਐਡੀ ਕੁ ਟਾਟ, ਭਰੀ ਸਬਾਤ (ਦੀਵਾ)
- ਹਾਬੜ ਦਾਬੜ ਪਈ ਕੁੜੇ

ਪੜ ਥੱਲੇ ਕਿਧਰ ਗਈ ਕੁੜੇ (ਕੜਛੀ)

- ਅੱਠ ਹੱਡ ਥੱਬਾਂ ਆਂਦਰਾਂ ਦਾ,

ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੀ ਬਾਤ ਨਾ ਬੁੱਝੇ

ਉਹ ਪੁੱਤਰ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦਾ | (ਮੰਜਾ)

- ਬਾਹਰੋਂ ਆਇਆ ਬਾਬਾ ਲਸ਼ਕਰੀ

ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਕਰ ਗਿਆ ਮਸ਼ਕਰੀ | (ਭੰਡੂਡ)

- ਸਬਜ਼ ਕਟੋਰੀ ਮਿੱਠਾ ਭੱਤ,

ਲੁੱਟੋ ਸਈਓ ਹੱਥੋਂ ਹੱਥ | (ਖ਼ਰਬੂਜਾ)

- ਸਈਓ ਨੀ ਇਕ ਡਿੱਠੇ ਮੋਤੀ

ਵਿੰਨ੍ਹਦਿਆਂ ਵਿੰਨ੍ਹਦਿਆਂ ਝੜ ਗਏ,

ਮੈਂ ਰਹੀ ਖਲੋਤੀ | (ਤਰੇਲ ਦੇ ਤੁਪਕੇ)

- ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਜੰਮਿਆ, ਫੇਰ ਮੇਰਾ ਭਾਈ |

ਖਿੱਚ ਧੂ ਕੇ ਬਾਪੂ ਜੰਮਿਆ, ਪਿੱਛੋਂ ਸਾਡੀ ਮਾਈ ।

(ਦੁੱਧ, ਦਹੀਂ, ਮੱਖਣ ਤੇ ਲੱਸੀ)

- ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਕੌਲ ਫੁੱਲ, ਫੁੱਲ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁੱਲ,

ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਅੱਧਾ, ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਸਾਰਾ

ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਹੈ ਨੀਂ ਵਿਚਾਰਾ । (ਮਾਂ-ਪਿਓ)

- ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਮੇਮਨੇ ਪਹਾੜ ਚੱਕੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ,

ਰਾਜਾ ਪੁੱਛੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕੀ ਜਨੌਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ।

(ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਦੇ ਡੱਬੇ)

- ਮਾਂ ਜੰਮੀ ਨੀਂ, ਪੁੱਤ ਬਨੇਰੇ ਬੈਠੇ ।

(ਅੱਗ ਤੇ ਧੰੂਆਂ)

- ਬੱਟ 'ਤੇ ਟਾਂਡਾ, ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ (ਹੁੱਕਾ)

- ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪਟਵਾਰੀ

ਉਹਦੀ ਸੁੱਥਣ ਬਹੁਤੀ ਭਾਰੀ । (ਅਟੇਰਨ)

- ਅੰਦਰ ਭੂਟੇ, ਬਾਹਰ ਭੂਟੇ, ਛੂਹ ਭੂਟੇ (ਝਾੜੂ)

- ਉਠਣੀ ਮੋਲਣੀ, ਦਰਾਂ 'ਚ ਖੋਲ੍ਹਣੀ । (ਜੁੱਤੀ)

ਅੱਜ ਤੋਂ ਢੇਰ ਪੁਰਾਣੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਤੇ

ਸਾਡੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਸਾਂਝੇ ਪਰਿਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਦਾਦੀਆਂ-ਤਾਈਆਂ ਸਭੇ ਇਕ ਚੁੱਲ੍ਹੇ-ਚੌਂਕੇ ਤੇ ਰੋਟੀ-ਪਾਣੀ ਦਾ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਿਆਣੇ-ਸਿਆਣੇ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕੋਠਿਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਤੇ ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਬਾਤਾਂ ਦਾ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਾ ਸਿਤਾਉਣ ਲਗਦੀ, ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਬੱਚੇ ਵੀ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਤੇ ਨਾਨਾ-ਨਾਨੀ ਨਾਲ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਸਾਈਆਂ-ਵਧਾਈਆਂ ਲਾ ਲੈਂਦੇ। ਅੱਜ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨੇ ਖਰੋਚ ਆ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਤਦ ਹੀ ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਗਿਰਾਵਟ ਆਉਣ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਇਕ ਕਾਰਨ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚੋਂ ਅਲੋਪ ਹੋਣਾ ਵੀ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ ਅੱਜ ਇਸ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ। ਆਓ, ਇਸ ਪਿਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਈਏ ਤੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਤਪਰ ਸੋਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣੀਏ।

ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਬਾਤਾਂ/ਬੁਝਾਰਤਾਂ

ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਇਕ ਝਿੜੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਦੋਸਤ ਕਾਂ, ਹਿਰਨ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਸਾਲ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮੀਂਹ ਨਾ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ

ਲਈ ਕੁਝ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਂ ਦਿਨੇ ਉੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਐਹੇ ਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਏਗਾ ਜਿੱਥੇ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋਊਗਾ। ਕਾਂ ਦਿਨ ਭਰ ਉੱਡਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਆਥਣੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਹਿਰਨ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਥਾਂ ਹਿਰਨ ਦੇ ਖਾਣ ਲਈ ਖ਼ਰਬੂਜ਼ੇ, ਗਿੱਦੜ ਦੇ ਚੂਪਣ ਲਈ ਗੰਨੇ ਦਾ ਖੇਤ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ ਰੋਟੀ ਟੁੱਕਰ ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਲਊਗਾ। ਹਿਰਨ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਕਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਉਸ ਖੇਤ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਹਿਰਨ ਨੇ ਪੇਟ ਭਰ ਕੇ ਖ਼ਰਬੂਜ਼ੇ ਖਾਏ। ਗਿੱਦੜ ਕਮਾਦ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਗੰਨੇ ਚੂਪ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਉਸ ਖੇਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਝਿੜੀ ਵਿਚ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾ ਲੁਕੇ। ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਕਾਂ ਵੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਪੇਟ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਤਿੰਨੋਂ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਸਨ।

ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਕਿਸਾਨ ਖੇਤ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਜਾੜਾ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਹਿਰਨ ਅਤੇ ਗਿੱਦੜ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੇਖੇ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਥਣੇ ਖੇਤ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤੇ। ਜਦ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹਿਰਨ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਖੇਤ ਕੋਲ ਗਏ, ਹਿਰਨ ਮੂਹਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ। ਗਿੱਦੜ ਬਚ-ਬਚਾਅ ਕੇ ਗੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ 'ਚ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਗੰਨੇ ਚੂਪ ਕੇ, ਲੁਕ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਮਾਰ ਮੁਕਾਏਗਾ ਤੇ ਉਹ ਪਿੱਛੋਂ ਇਕੱਲਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਖੇਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਊਗਾ। ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਕਾਂ ਪਿੰਡ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਜਾਲ 'ਚ

ਫਸੇ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਆਪ ਉਹ ਖੇਤ ਵਿਚਲੇ ਰੁੱਖ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਖੇਤ ਵੱਲ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਾਂ ਨੇ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਹ ਘੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਜਾਏ ਤੇ ਮਰੇ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਟਕ ਕਰੇ। ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਜਾਲ 'ਚ ਫਸੇ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਜਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲੱਗਾ। ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹਿਰਨ ਅਲੱਗ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕਾਂ ਨੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਘੋਨੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਡੂੰਗਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਮੁੰਡਾ ਲੱਗਾ ਰੋਣ। ਕਿਸਾਨ ਉੱਧਰ ਨੂੰ ਭੱਜਿਆ। ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਹਿਰਨ ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ। ਗਿੱਦੜ ਡਰਦਾ ਮਾਰਾ ਕਮਾਦ ਵਿੱਚੋਂ ਭੱਜਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਉਸ ਵੱਲ ਕੁਹਾੜੀ ਚਲਾਈ ਜੋ ਗਿੱਦੜ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਵੱਜੀ। ਬੇਈਮਾਨ ਗਿੱਦੜ ਮਰ ਗਿਆ। ਕਾਂ ਤੇ ਹਿਰਨ ਹੁਣ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੀ ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਕੇ, ਜਲਾਲ ਕੋਲ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਝਿੜੀ ਵਿਚ ਮੌਜ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਆ।

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰਵਾਲੀਆ, ਕੇਸਰਵਾਲ, ਬਠਿੰਡਾ।

ਮੋਬਾਈਲ: 98769-53218

ਇਕ ਬਿੱਲੀ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਸੋਚੀ। ਉਹ ਪਹੇ

(ਕੱਚੇ ਰਾਹ) 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਲੰਮੀ ਪੈ ਗਈ। ਉਧਰੋਂ ਕਾਨਿਆਂ ਦਾ ਗੱਡਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਗੱਡੇ ਆਲੇ ਕਹਿੰਦੇ, "ਬਿੱਲੀਏ-ਬਿੱਲੀਏ, ਪਹੇ 'ਚੋਂ ਉੱਠ ਖੜ੍ਹ, ਮਾਰੀ ਜਾਏਂਗੀ।" ਬਿੱਲ ਕਹਿੰਦੀ, "ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਨਿਆਂ ਨਾਲ ਕੰਨ ਭਰੋ, ਫੇਰ ਉੱਠੋ।" ਇਕ ਕਹਿੰਦਾ, "ਯਾਰ! ਲੰਘਾ ਪਰ੍ਹੇ ਉੱਤੋਂ ਦੀ ਪਹੀਆ।" ਦੂਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, "ਯਾਰ ਪਾ ਦੇ ਦੋ ਕਾਨੇ ਪੈਣਗੇ ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਕੰਨ 'ਚ।" ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਾਨੇ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਗੱਡਾ ਹੀ ਪੈ ਗਿਆ। ਬਿੱਲੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਕਾਨੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਕੇ ਝੌਂਪੜੀ ਬਣਾ ਲਈ। ਬਿੱਲੀ ਸੋਚਦੀ ਸਕੀਮ ਤਾਂ ਠੀਕ ਐ। ਉਹ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਫੇਰ ਜਾ ਕੇ ਪਹੇ 'ਚ ਲੰਮੀ ਪੈ ਗਈ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਗੁੜ ਦਾ ਭਰਿਆ ਗੱਡਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਗੱਡੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਕਹਿੰਦੇ, "ਬਿੱਲੀਏ! ਉੱਠ ਖੜ੍ਹ, ਦਰੜੀ ਜਾਏਂਗੀ।" ਬਿੱਲੀ ਕਹਿੰਦੀ 'ਪਹਿਲਾਂ ਗੁੜ ਨਾਲ ਕੰਨ ਭਰੋ, ਫੇਰ ਉੱਠੋ।' ਇਕ ਜਣਾ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ, "ਯਾਰ ਡਲੀ ਗੁੜ ਦੀ ਪਊ, ਪਾ ਪਰ੍ਹਾਂ।" ਜਦੋਂ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ ਸਾਰਾ ਈ ਗੱਡਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਬਿੱਲੀ ਨੇ ਕਾਨਿਆਂ ਦੀ ਝੌਂਪੜੀ ਗੁੜ ਢਾਲ ਕੇ ਲਿੱਪ ਦਿੱਤੀ। ਬਿੱਲੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜੁਗਤ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਕੱਚੇ ਪਹੇ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਲੰਮੀ ਪੈ ਗਈ। ਰਾਹੇ-ਰਾਹੇ ਚੌਲਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਗੱਡਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਗੱਡੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕਹਿੰਦਾ, "ਬਿੱਲੀਏ! ਉੱਠ ਖੜ੍ਹ ਪਰ੍ਹਾਂ, ਗੱਡੇ ਹੇਠ ਆ ਜਾਏਂਗੀ।" ਬਿੱਲੀ ਨੇ ਉਹੀ ਸਵਾਲ ਫੇਰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਿੰਦੀ "ਪਹਿਲਾਂ ਚੌਲਾਂ ਨਾਲ ਕੰਨ ਭਰੋ, ਫੇਰ ਪਰ੍ਹਾਂ ਹੋਊ।" ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੁੱਠੀ ਚੌਲ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਗੱਡਾ ਫੇਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਬਿੱਲੀ ਨੇ ਕਾਨਿਆਂ ਦੀ ਝੁੰਗੀ ਜਿਹੜੀ ਗੁੜ ਨਾਲ ਲਿੱਪੀ ਸੀ, ਗੁੜ ਉੱਤੇ ਚੌਲ ਲਾ ਕੇ ਚਿੱਤ ਦਿੱਤੀ। ਬਿੱਲੀ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਘਰ ਬਣ

ਗਿਆ। ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਘਰ ਚਾਰ ਬਲੂੰਗੜੇ ਹੋਏ। ਜਦੋਂ ਬਿੱਲੀ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਵਿੱਚੋਂ ਬਲੂੰਗੜਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਖਾਣਾ-ਦਾਣਾ ਲੈਣ ਜਾਇਆ ਕਰੇ ਤਾਂ ਬਿੱਲੀ ਬਲੂੰਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੰਡਾ ਲਾਉਣ ਨੂੰ ਕਹਿ ਜਿਆ ਕਰੇ। ਜਦੋਂ ਬਿੱਲੀ ਆਇਆ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਕਰੇ- “ਕਾਨਿਆਂ ਦੀ ਝੌਂਪੜੀ, ਗੁੜ ਨਾਲ ਲਿੱਪੀ, ਚੌਲਾਂ ਨਾਲ ਚਿੱਤੀ, ਕੁੰਡਾ ਖੋਲ੍ਹੋ ਪੁੱਤ।”

ਬਲੂੰਗੜੇ ਭੱਜ ਕੇ ਕੁੰਡਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਆ ਕਰਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਕਿਤੇ ਗਿੱਦੜ ਸੁਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬਿੱਲੀ ਆ ਕੇ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੀ ਐ। ਗਿੱਦੜ ਦੀ ਨੀਤ ਬਦਲ ਗਈ। ਉਹ ਬਿੱਲੀ ਵਰਗੀ 'ਵਾਜ ਬਣਾ ਕੇ ਉਵੇਂ ਹੀ ਬੋਲਿਆ। ਭੁੱਖੇ ਬਲੂੰਗੜਿਆਂ ਨੇ ਭੱਜ ਕੇ ਕੁੰਡਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਖੇਟੀ ਨੀਤ ਆਲੇ ਗਿੱਦੜ ਨੇ ਦਬਾ-ਦਬ ਤਿੰਨੇ ਬਲੂੰਗੜੇ ਸਾਬਤ ਹੀ ਲੰਘਾ ਲਏ। ਇਕ ਕਾਣਾ ਬਲੂੰਗੜਾ ਭੱਜ ਕੇ ਚੱਕੀ ਓਹਲੇ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਬਿੱਲੀ ਆਈ, ਬਾਰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਦੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤਾਂ ਕਾਣਾ ਬਲੂੰਗੜਾ ਨਿਕਲ ਆਇਆ। ਦੱਸ 'ਤੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ। ਬਿੱਲੀ ਨੇ ਮੂਹਲਾ ਕਢਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕਰ ਲਏ ਗਿੱਦੜ 'ਕੱਠੇ। 'ਕੱਲੇ- 'ਕੱਲੇ ਗਿੱਦੜ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਪੁੱਛਣ “ਗਿੱਦੜਾ ਵੇ ਗਿੱਦੜਾ, ਮੇਰੇ ਬਲੂੰਗੜੇ ਤੂੰ ਖਾਧੇ।” ਗਿੱਦੜ ਕਹਿ ਦਿਆ ਕਰਨ, “ਨਾ ਨੀ ਧਰਮ ਦੀ ਮਾਸੀ, ਮੈਂ ਨੀ ਖਾਧੇ।” ਇਕ ਵੱਡੇ ਜਿਹੇ ਢਿੱਡ ਆਲਾ ਗਿੱਦੜ ਔਖਾ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਕਾਣੇ ਬਲੂੰਗੜੇ ਨੇ ਉਸ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਿੱਲੀ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਮੂਹਲਾ ਮਾਰਿਆ। ਗਿੱਦੜ ਦਾ ਢਿੱਡ ਪਾਟ ਗਿਆ। ਤਿੰਨੇ ਬਲੂੰਗੜੇ ਨਿਕਲ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਗਿੱਦੜ ਮਰ ਗਿਆ, ਬਿੱਲੀ ਆਪਣੇ ਬਲੂੰਗੜੇ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰੇ ਚਲੇ

ਗਈ। ਸਾਰੇ ਹੁਣ ਵਸਦੇ-ਰਸਦੇ ਤੇ ਮੌਜਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

-ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀਤ, ਢਿੱਲਵਾਂ, (ਤਪਾ) ਬਰਨਾਲਾ

ਇਕ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸੰਤ ਰਾਤ-ਦਿਨ ਬੈਠ ਕੇ ਪੂਜਾ-ਪਾਠ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਕੁੱਤੀ ਬੈਠੀ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਪੂਜਾ-ਪਾਠ ਸੁਣਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਦੇਖ ਕੇ ਸੰਤ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਇੱਥੇ ਬੈਠੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਪੂਜਾ-ਪਾਠ ਸੁਣਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਗਲੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਲੜਕੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਇੱਥੇ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਤ ਕੋਲ ਰਾਜਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਵੇ। ਰਾਜਾ ਸੰਤ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰਾਣੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਪਕਵਾਨ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਤ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਲਟੈਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਜਾ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲਾਲਟੈਨ ਤੇਲ ਨਾਲ ਭਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਰਾਤ ਦੇ ਅੱਧੇ ਪਹਿਰ ਵਿਚ ਉੱਠਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬੰਦ ਪਈ ਵੇਖ ਕੇ

ਉਸ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਲੜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਤੇਲ ਖਾਲੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿਆ ਕਰੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਤੇਲ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦੇਖਦਾ ਤਾਂ ਲਾਲਟੈਨ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਹੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਕੱਢਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਅਤੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੇਲ ਰਾਣੀ ਚੱਟ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਆਪਾਂ ਸੰਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਸੰਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੰਤ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਚੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

ਕੁੱਤਾ ਰਾਜ ਬਹਾਲੀਏ, ਮੁੜ ਚੱਕੀ ਚੱਟੇ।

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਜਿਹੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਹੋਣ ਉਹ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟਦੀਆਂ।
ਜਿਵੇਂ ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਖੂਬ ਕਿਹਾ ਹੈ:

ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ ਨਾ ਆਦਤਾਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ,

ਭਾਵੇਂ ਕੱਟੀਏ ਪੇਰੀਆਂ-ਪੇਰੀਆਂ ਜੀ।

ਸੰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕੁੱਤੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਗਰਲਜ਼,
ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ।

ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦਰ ਦੀ ਕੋਈ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਪੰਡਤ ਕੋਲ ਗਿਆ। ਪੰਡਤ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਵੇ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਢੰਡੇਰਾ ਪਿਟਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹ-ਮੰਗੀ ਮਾਇਆ (ਧਨ) ਦੇਵੇਗਾ। ਰਾਜ ਵਿਚ ਧਨੀ ਰਾਮ ਨਾਮੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ-ਧੰਦੇ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸਾਧੂ-ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਧਨੀ ਰਾਮ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੁਆਰਾ ਭੇਜੀ ਸੂਚਨਾ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਦਲੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, “ਰਾਜਾ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਖਰੀਦ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।” ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਆਖਰੀ ਇੱਛਾ ਪੁੱਛੀ। ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਨੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਨਹਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ

ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ। ਰਾਜਾ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਜਦ ਬੱਚਾ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਦੀ ਵਿਚੋਂ ਨਹਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਥੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਢੇਰੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਢੇਰੀਆਂ ਢਾਹ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਇਕ ਢੇਰੀ ਆਪਣੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਰਜਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਰਾਜਾ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਪਰਜਾ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਢੇਰੀ ਢਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਦੂਸਰੀ ਢੇਰੀ ਮੈਂ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਲੋਕੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਲਈ ਬੱਚੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਧਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਧਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢੇਰੀ ਵੀ ਢਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਤੀਸਰੀ ਢੇਰੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਜਦ ਮੈਂ ਹੁਣ ਆਪ ਹੀ ਢਾਹ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਢੇਰੀ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਨਾਲ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਚੌਥੀ ਢੇਰੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਇਸ ਢੇਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਢਾਹ ਸਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਢਾਹ ਸਕੇਗਾ।” ਰਾਜਾ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਆ ਗਏ। ਉਸ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਦਾ ਵਾਰਸ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ,
ਮੁਬਾਰਕਪੁਰ (ਚੁੰਘਾਂ), ਸੰਗਰੂਰ।

ਇਕ ਮੱਝ ਤੇ ਇਕ ਚਿੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚਿੜੀ ਮੱਝ ਉਤੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਵਿੱਠ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੱਝ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਛ ਮਾਰ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੀ ਤੇ ਉਤੇ ਗੋਹਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੰਧ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਕਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਚਿੜੀ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਖਾਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਚਿੜੀ ਨੇ ਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਧੋ ਤਾਂ ਲਵੇ। ਕਾਂ ਫਿਰ ਖਾਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚਿੜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੁਕਾ ਤਾਂ ਲਵੇ। ਕਾਂ ਫੇਰ ਖਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚਿੜੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੂਣ ਤਾਂ ਲਾ ਲਵੇ। ਜਦੋਂ ਕਾਂ ਲੂਣ ਲੈਣ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚਿੜੀ ਉੱਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਾਂ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਭੁੱਟੀਵਾਲਾ
ਸੇਂਟ ਸੇਲਜਰ ਕਾਨਵੈਂਟ ਸਕੂਲ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਇੱਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬਾਹਰ ਗੱਦ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਗੱਦ ਨੇੜਲੇ ਟੋਭੇ ਵਿੱਚ ਗਿਰ ਗਈ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਗੱਦ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੁੜੀ ਜਦੋਂ ਟੋਭੇ ਵਿੱਚੋਂ ਗੱਦ ਕੱਢਣ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਟੋਭੇ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਰੋਂਦਾ-ਰੋਂਦਾ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉੱਪਰ ਅੰਬ ਦੇ ਦਰਖਤ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਬਾਂਦਰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਂਦਰ ਉਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਟੋਭੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕੱਪੜੇ ਪਵਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਬ ਵੇਚਣ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਕਾ ਦੇ ਕੇ ਅੰਬ ਵੇਚੀਂ ਪਰ ਆਪਣੀ ਗਲੀ ਕਦੇ ਨਾ ਜਾਵੀਂ। ਕੁੜੀ ਰੋਜ਼ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅੰਬ ਲਊ ਅੰਬ, ਪੈਸੇ ਦੇ ਪੰਜ, ਢੇਲੇ ਦੇ ਢਾਈ, ਰਾਜੇ ਬੇਟੀ ਟੋਭੇ ਡੁੱਬੀ ਬਾਂਦਰ ਕੱਢੀ। ਇਹੀ ਹੋਕਾ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਅੰਬ ਵੇਚਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਂਦਰ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਲੀ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗਲੀ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ 'ਅੰਬ ਲਊ ਅੰਬ, ਪੈਸੇ ਦੇ ਪੰਜ, ਢੇਲੇ ਦੇ ਢਾਈ ਰਾਜੇ ਬੇਟੀ ਟੋਭੇ ਡੁੱਬੀ ਬਾਂਦਰ ਕੱਢੀ।' ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਸੁਣ ਲੈਂਦਾ। ਉਹ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਅੰਬਾਂ ਦਾ ਟੋਕਰਾ ਚੁੱਕੀ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਅੰਬਾਂ ਦਾ ਟੋਕਰਾ ਉਤਾਰ ਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਵਧੀਆ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਅੰਦਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕੁੜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੀਵਾ ਨਾ ਬੁਝਾਉਣ

ਲਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉੱਪਰ ਬਾਂਦਰ ਵੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਘਰ ਨਾ ਆਇਆ ਦੇਖ ਕੇ ਸਮਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗਲੀ ਚਲੀ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਾਂਦਰ ਕਮਰੇ ਦੀ ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁੜੀ ਡਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ, “ਜਾਗੀਂ ਜਾਗੀਂ ਵੇ ਬਾਪੂ! ਮੇਰਾ ਦੀਵਾ ਲਟ-ਲਟ ਮੱਚੇ। ਬਾਂਦਰ ਮੈਨੂੰ ਝਾਤੀ ਮਾਰੇ।” ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਬਾਪੂ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਾਗੀਂ-ਜਾਗੀਂ ਨੀ ਅੰਮੀਏ, ਮੇਰਾ ਦੀਵਾ ਲਟ-ਲਟ ਮੱਚੇ, ਬਾਂਦਰ ਮੈਨੂੰ ਝਾਤੀ ਮਾਰੇ।” ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, “ਜਾਗੀਂ-ਜਾਗੀਂ ਵੇ ਵੀਰਿਆ ਮੇਰਾ ਦੀਵਾ ਲਟ-ਲਟ ਮੱਚੇ ਬਾਂਦਰ ਮੈਨੂੰ ਝਾਤੀ ਮਾਰੇ।” ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦਾ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਘਰ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁੜੀ ਅਖੀਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, “ਜਾਗੀਂ-ਜਾਗੀਂ ਵੇ ਕਾਲੂਆ। ਮੇਰਾ ਦੀਵਾ ਲਟ-ਲਟ ਮੱਚੇ, ਬਾਂਦਰ ਮੈਨੂੰ ਝਾਤੀ ਮਾਰੇ।” ਕੁੱਤਾ ਝੱਟ ਕੁੜੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸੰਗਲੀ ਤੁੜਵਾ ਕੇ ਬਾਂਦਰ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਲੀਰੋ-ਲੀਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਂਦਰ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਭੱਟੀਆਂ (ਖੰਨਾ)

ਸੀਤਾ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸੱਤ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਧੀ ਕੌਲਾਂ ਸੀ। ਕੌਲਾ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਤੇ

ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਲਾਡਲੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਖੇਡਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੀ ਪਰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਮਾਂ-ਬਾਪ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਲੱਭ-ਲੱਭ ਕੇ ਥੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਿਤੋਂ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਅਤਾ-ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਅਖੀਰ ਰੋ-ਧੋ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮਨ ਸਮਝਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੌਲਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ-ਬਾਪ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕੌਲਾਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਜੀਣਾ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੌਲਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਧੀ ਬਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਜਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਵਾਨ ਕੌਲਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਜੋਗਣ ਆਖਦੀ ਹੈ, “ਕੁੜੇ ਤੂੰ ਵੱਡੀ ਹੋ ਗਈ, ਰੋਟੀ ਜੋਗਾ ਮੰਗ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਕਰ।” ਕੌਲਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਨਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਜੋਗਣ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕੌਲਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁੱਟਦੀ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਕੌਲਾਂ ਹਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਮੰਗਣ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਹਰੇਕ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ:

-

ਸੀਤਾ ਰਾਜੇ ਦੇ ਬੇਟੇ ਸੀ, ਅੱਠਵੀਂ ਧੀ ਮੈਂ ਕੌਲਾਂ ਜਾਈ।

ਮੋਤੀਆਂ 'ਚ ਗੋਦੀ ਮੈਂ, ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਪਾਈ।

ਪਾਈ ਮਾਈ ਭਿੱਖਿਆ, ਮਨਾਵਾਂ ਜੋਗੀ ਸਿੱਖਿਆ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਐਨੀ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਥੱਲੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਧੀਏ ਤੈਨੂੰ ਦੁੱਗਣੀ ਖੈਰ ਪਾਉਂ ਹਾੜੇ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਸੁਣਾ। ਕੌਲਾਂ ਲਾਲਚਵੱਸ ਉਹ ਗੀਤ ਫਿਰ ਸੁਣਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੀਤ ਸੁਣਦੇ

ਸਾਰ ਹੀ ਮਾਂ ਆਪਣੀ ਵਿਛੜੀ ਲਾਡੇ ਨੂੰ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਕੌਲਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੁਝ ਦੇਖ ਕੇ। ਮਾਂ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕੌਲਾਂ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਨੁਹਾ-ਧੁਆ ਕੇ ਸੋਹਣੇ ਕੱਪੜੇ ਪੁਆ ਕੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਇੱਕਦਮ ਆਪਣੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੁੱਕੜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਰੌਣਕ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਇਹੀ ਬਾਤ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੇਕ ਲਗਾ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਣਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਬੇਬੇ ਤੋਂ ਇਹ ਬਾਤ ਸੁਣਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ)

ਸਵਾਮੀ ਗੰਗਾ ਗਿਰੀ ਜਨਤਾ ਗਰਲਜ਼ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ,
ਰਾਏਕੋਟ, 94633-14326

ਨੂੰਹ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਦਾਦੀ ਮਾਂ ਬੈਂਡ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਹੀ ਸੀ, ਪੋਤੇ ਪੋਤੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਆ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਬਾਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਖਣ ਲੱਗੇ। ਬਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਤੋਤਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਦਾਦੀ ਇੱਕਦਮ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਈ, ਲੱਗੀ ਬਾਤ ਸੁਣਾਉਣ:-

ਇੱਕ ਸੀ ਰਾਜਾ, ਉਸ ਦੇ ਮਹਿਲ ਵਿੱਚ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਇਨਾਮ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੇ ਠੱਗਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਰਾਜਨ। ਮੈਂ

ਲੱਭਾਂਗੀ।” ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਕੇ ਵੇਖਿਆ, ਸਾਰੇ ਮਰਦ ਤਾਂ ਕੰਮ 'ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਮਰਦ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਏਹੀ ਗੱਭਰੂ ਚੋਰ ਹੈ। “ਰਾਜਨ! ਚੋਰ ਮਿਲ ਗਿਆ।” ਰਾਜੇ ਨੇ ਗੱਭਰੂ ਮੁੰਡਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਕਈ ਦਿਨ ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਇਹੀ ਕਹੇ, “ਮੈਂ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।” ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਛੱਡਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਮੋਮੋਠੱਗਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਾਤ ਹੋਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਉਹ ਸਿਰ 'ਤੇ ਦੀਵਿਆਂ ਦਾ ਥਾਲ ਰੱਖ ਕੇ ਅਤੇ ਦੋ ਬਣਾਉਟੀ ਬਾਹਵਾਂ ਲਾ ਕੇ ਚੋਰ ਕੋਲ ਗਈ ਅਤੇ ਬੋਲੀ, “ਬੱਚਾ। ਮੈਂ ਲਾਟਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਹਾਂ, ਸੱਚ ਬੋਲ, ਤੇਰਾ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਆਂਗੀ।” ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਚੋਰ ਨੇ ਚਾਰ ਬਾਹਵਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਸੱਚੀਂ ਦੇਵੀ ਆ ਗਈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਝੱਟ ਬੋਲਿਆ, “ਮਾਤਾ ਤੂੰ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਏਂ, ਮੈਂ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।” ਦੇਵੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਚੋਰ ਮੁੰਡਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਘਰ ਗਿਆ, ਮਾਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ, ਗੱਭਰੂ ਉਦਾਸ ਸੀ। ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਮਾਂ! ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਪੱਕਾ ਚੋਰ ਬਣਨਾ ਏਂ ਤਾਂ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ ਨਹੀਂ, ਦੂਜਾ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੱਗੋਂ ਲੰਘੇ ਤਾਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦੇ ਲਵੀਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੱਗੋਂ ਲੰਘਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੰਡਾ ਵੱਜਾ, ਮੈਂ ਕੰਨ ਵਿੱਚੋਂ ਉਂਗਲੀ ਕੱਢ ਕੇ ਕੰਡਾ ਕੱਢਿਆ, ਤਾਂ ਗ੍ਰੰਥੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਬੱਸ ਉਸ ਦੇ ਇੱਕ ਬੋਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਮਾਂ! ਮੈਂ ਹੁਣ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਸਗੋਂ ਦਿਨੇ ਕੰਮ

ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਸਵੇਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਵਾਂਗਾ।”

ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ, ਚੱਪੜਚਿੜੀ (ਮੁਹਾਲੀ), 98153-41496

ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ/ਨਾਨਾ-ਨਾਨੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਛੋਟੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਾਂ-ਚਿੜੀ, ਗਿੱਦੜ-ਸ਼ੇਰ ਅਤੇ ਹਾਥੀ-ਚੂਹੇ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਨਾ ਅੱਛਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਰਾਜੇ-ਮਹਾਰਾਜੇ, ਵੀਰ-ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ। ਇਕ 'ਮਾਂ ਦੇ ਬਲੀਦਾਨ' ਦੀ ਗਾਥਾ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ।

ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਲਾਮ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਨੇਤਾ ਜੀ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਖੁਦ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਲੜਕੇ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸੀ। ਮਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦਾ ਬੇਟਾ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ।

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਭਰਤੀ ਹੋਈ। ਉਸ ਲੜਕੇ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਉਣ 'ਤੇ ਨੇਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬੇਟਾ! ਤੂੰ ਫਿਰ ਆ ਗਿਆਂ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ

ਕਿ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ।” “ਸਰ! ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਰੀ ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਜੋ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਨੇਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, “ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਹੋਣ, ਉਹ ਦੇਸ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਗ਼ੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।”

ਰਮੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ

ਰਤਨ ਨਗਰ, ਸ਼ੈਲਰ ਰੋਡ, ਪਟਿਆਲਾ, 99888-73637

ਅਕਲ ਕਰੇ ਧਿਆਨ ਧਰੇ, ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀਓਂ ਫੁੱਲ ਹਰੇ। (ਫੁਲਕਾਰੀ)
ਬਾਹਰੋਂ ਲਿਆਂਦੀ ਵੱਢ ਟੁੱਕ ਕੇ, ਘਰੇ ਕੀਤੀ ਮੁਟਿਆਰ।

ਪੰਚਾਂ ਵਿਹੜੇ ਚੂਕਦੀ, ਲੱਖ ਮਾਝੇਰੂ ਨਾਲ। (ਸਾਰੰਗੀ)

ਠੀਕਰੀਆਂ ਦਾ ਓ ਵਾੜਾ ਕਾਠ ਦਾ, ਕੁਹਾੜਾ ਹੇਠ ਦੀ ਵਗਦੀ ਗੰਗਾ
ਮਾਈ, ਉੱਪਰ ਦੀ ਵਗਦਾ ਗਾਰਾ। (ਲੱਸੀ ਤੇ ਮੱਖਣ)

ਮੈਂ ਲੈਣ ਆਇਆ ਤੈਨੂੰ, ਤੂੰ ਫੜ ਬੈਠਾ ਮੈਨੂੰ।

ਛੱਡ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਚੱਲਾਂ ਤੈਨੂੰ। (ਢਿੱਲੇ ਗੁੜ ਉੱਤੇ ਮੱਖੀ)

ਪੰਜ ਕੋਹ ਬੰਧਨੀ ਪੰਜਾਹ ਕੋਹ ਥਾਣਾ। ਬਹੂ ਨੂੰ ਨੀ ਛੱਡਣਾ, ਕੈਦ ਹੋ ਜਾਣਾ। (ਅਫੀਮ)

ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਲੱਕੜੀ ਟਾਸੇ ਦੀ, ਘਰ ਭੀੜਾ ਬਹੂ ਤਮਾਸ਼ੇ ਦੀ। (ਊਰੀ)
ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਬਤੋਲੀ ਪਾਵਾਂ, ਬਾਤ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ ਕੁੰਡੇ।

ਸਦਾ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਚੱਲੇ, ਚੌਹਾਂ ਕੂਟਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ। (ਹਾਕੀ)

ਲੰਮੀਆਂ ਵੇ ਲੰਮ ਟੰਗਲਾਂ, ਤੂੰ ਕੀ ਅੰਨ੍ਹਾ ਸੀ, ਨਿੱਕੀਏ, ਨੀ ਨਮਕੇਲਣੇ ਤੂੰ
ਕੀ ਦਿਸਦੀ ਸੀ। (ਊਠ ਤੇ ਡੰਡ)

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਗਰਲਜ਼ ਕਾਲਜ, ਰੱਲਾ (ਮਾਨਸਾ)।

ਕੌਲ ਫੁੱਲ, ਕੌਲ ਫੁੱਲ। ਕੌਲ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁੱਲ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੱਧਾ, ਕਿਸੇ ਦੇ
ਸਾਰਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਾ। (ਮਾਂ-ਪਿਓ)

ਪਹਾੜੋਂ ਆਏ ਬੁਗਲੇ, ਹਰੀਆਂ ਟੋਪੀਆਂ ਲਾਲ ਝੁਗਲੇ। (ਲਾਲ ਮਿਰਚ)

ਕੱਕੇ ਜੈਸੀ ਕਾਸਣੀ, ਪੱਪੇ ਮੁੱਢ ਪਈ। ਬਿਨਾਂ ਸੱਸੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਨੋਂ
ਰਹੀ। (ਕਾਟੋ)

ਐਨਾ ਕੁਸ-ਕੁਸ, ਸਾਫ਼ਾ ਬੰਨ੍ਹੇ ਘੁੱਟ-ਘੁੱਟ। (ਅਟੇਰਨ)

ਪੈਨੀ ਆਂ ਕੁ ਲਾਵਾਂ ਉਂਗਲੀ। (ਜੁੱਤੀ)

ਸਾਉਣ-ਭਾਦੋਂ ਇਕ ਗੁੱਤ, ਦੋ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਇਕ ਗੁੱਤ। (ਸੁਲ)
ਲੰਮੀਆਂ-ਲੰਮੀਆਂ ਤਾਰਾਂ, ਵਿੱਚ ਫਿਰਨ ਮਾਰੂਤੀ ਕਾਰਾਂ। (ਜੁੰਆਂ)
ਵੱਟ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਪਟਵਾਰੀ, ਲੱਤਾਂ ਥੋਥੀਆਂ ਸਿਰ ਭਾਰੀ। (ਗੰਢਾ)
ਊਠ ਦੀ ਬੈਠਣੀ ਮਿਰਗ ਦੀ ਛਾਲ, ਕੰਨ ਨਹੀਂ ਪੂਛ ਨਹੀਂ ਢੂਹੀ 'ਤੇ
ਨਹੀਂ ਵਾਲ਼। (ਡੱਡੂ)
ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਸਿਪਾਹੀ, ਉਹਦੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਟੋਪੀ ਲਾਹੀ। (ਕੇਲਾ)
ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਬਤੋਲੀ ਪਾਵਾਂ, ਬਾਤ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ ਡੱਕੇ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਟਿਕਟ ਲੈ ਲਈ, ਜਾ ਵੜਿਆ ਕਲਕੱਤੇ।
ਕਲਕੱਤੇ ਉਹਨੇ ਦਰੱਖਤ ਦੇਖਿਆ, ਨਾ ਜੜ੍ਹ ਨਾ ਉਹਦੇ ਪੱਤੇ। (ਅਮਰ
ਵੇਲ)

ਰਮਨਦੀਪ ਕੌਰ

ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਗਰਲਜ਼ ਕਾਲਜ, ਰੱਲਾ (ਮਾਨਸਾ)।

ਪਾਈ ਬਾਤ, ਬਾਤ ਚੰਗੀ ਐ। ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਮਾਂਊ ਉਹਦੀ ਪੂਛ ਨੰਗੀ ਐ
(ਕੜਛੀ-ਪਤੀਲੀ)

ਡੱਬੀ ਮੇਰੀ ਬੱਕਰੀ ਡੁੱਬੀ ਉਹਦੀ ਛਾਂ, ਚੱਲ ਮੇਰੀ ਬੱਕਰੀ ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਲੀ
ਥਾਂ। (ਮੰਜਾ)

ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਤੱਤਾ ਪਾਣੀ, ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਗਈ ਕਰੋਲੇ ਰਾਣੀ। (ਚਾਹ)

ਚੜ੍ਹ ਜੂ ਚੇਤ, ਉਤਰ ਜੂ ਪਾਲਾ। ਮੈਂ ਮਰਜ਼ੂ ਤੂੰ ਵਸੀਂ ਸੁਖਾਲਾ। (ਬਿਆਈ)

ਵਿੰਗ ਤੜਿੰਗੀ ਲੱਕੜੀ ਪੇਰੀ-ਪੇਰੀ ਰਸ, ਬੁੱਝਣੀ ਐ ਬੁੱਝ ਦੇ ਰੁਪਈਏ ਦੇ
ਦੇ ਦਸ। (ਜਲੇਬੀ/ਗੰਨਾ)

ਵੱਟ 'ਤੇ ਟਾਂਡਾ, ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ। (ਪਟਵਾਰੀ)

ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਬਤੋਲੀ ਪਾਵਾਂ ਬਾਤ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ ਆਟਾ। ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ
ਵਿਆਹਿਆ ਗਿਆ, ਕੁਆਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਦਾਦਾ। (ਚੱਕ ਭਾਂਡੇ
ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ)

ਚਿੱਟੀ ਕੁੱਕੜੀ ਹਰੇ ਪੌਂਚੇ। (ਮੂਲੀ)

ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਲੈ ਪਰਾਂਦਾ ਤੁਰੀ। (ਸੁਈ-ਧਾਗਾ)

ਹੇਠਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮਟੁੰਨ, ਉੱਤੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਘਸੁੰਨ, ਉੱਤੇ ਗੁਦਗੁਦੀਆ। (ਤਵੇ
ਉੱਤੇ ਰੋਟੀ)

ਸੁਖਪਾਲ ਕੌਰ

ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਗਰਲਜ਼ ਕਾਲਜ, ਰੱਲਾ (ਮਾਨਸਾ)।

ਮੇਰੇ ਨਾਨੀ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਰਾਜਾ ਯੁੱਧ ਹਾਰ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਮੱਕੜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਜਾਲੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਦੇਖਿਆ, ਜੋ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕੰਧ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀ। ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਰੀ। ਆਖ਼ਰ ਉਹ ਮੱਕੜੀ ਆਪਣਾ ਜਾਲਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੱਕੜੀ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਬਕ ਲਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਮੱਕੜੀ ਏਨੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਵੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਰਦੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਯੁੱਧ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਲ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਬਾਤਾਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

-ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

* ਚਿੜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਗੁਲੇਲਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਕਾਂ ਗੁਲੇਲਾ ਲੈ ਕੇ ਕਿੱਕਰ 'ਤੇ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਚਿੜੀ ਤਰਖਾਣ ਕੋਲ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਤੂੰ ਕਿੱਕਰ ਵੱਢ ਦੇਈ। ਤਰਖਾਣ ਨੇ ਆਖਿਆ, “ਮੇਰਾ ਕਿੱਕਰ ਨੇ ਕੀ ਵਿਗਾੜਿਆ ਹੈ।” ਤਰਖਾਣ ਕਿੱਕਰ ਵੱਢੇ ਨਾ, ਕਾਂ ਗੁਲੇਲਾ ਸੁੱਟੇ ਨਾ,

ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ! ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ।

* ਇਕ ਲੇਲਾ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਬਘਿਆੜ ਮਿਲ ਪਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ, “ਲੇਲੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ?” ਲੇਲੇ ਨੇ ਬਘਿਆੜ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, “ਨਾਨਕੇ ਘਰ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਮੋਟਾ ਹੋ ਕੇ ਆਵਾਂਗਾ, ਲੱਡੂ-ਪੇੜੇ ਖਾਵਾਂਗਾ, ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਖਾ ਲਈਂ!”

* ਤੋਤੀ ਨੇ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, “ਤੋਤਿਆ ਮਨ ਮੋਤਿਆ, ਤੂੰ ਉਸ ਖੇਤ ਨਾ ਜਾਇਆ ਕਰ, ਉਸ ਖੇਤ ਦਾ ਜੱਟ ਬੁਰਾ, ਉਹ ਲੈਂਦਾ ਫਾਈਆ ਪਾ!”

ਤੋਤੇ ਨੇ ਆਖਿਆ, “ਤੋਤੀਏ, ਮਨ ਮੋਤੀਏ, ਮੈਂ ਜਿਊਂਦਾ, ਮੈਂ ਜਾਗਦਾ, ਮੈਂ ਮੁੜ ਘਰ ਆਇਆ।”

* ਇਕ ਦਿਨ ਬਿੱਲੀ ਆ ਕੇ ਬਾਰੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਚੂਹੇ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਿੱਲੀ ਨੇ ਚੂਹਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, “ਉਸ ਮੂਸ ਤੁਮ ਬੜੇ ਉਮਰਾਹ, ਹਮ ਬਾਤ ਪਾਏਂ ਤੁਮ ਬਾਹਰ ਆ।” ਤਾਂ ਚੂਹਿਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆ, “ਬੀਰ ਬਰੰਦਰ ਤੁਮ ਬੜੇ ਛਿਕੰਦਰ, ਤੁਮ ਬਾਤ ਪਾਓ ਹਮ ਸੁਣੀਏ ਅੰਦਰ।”

* ਭਾਈ ਵੇ ਰਾਹੇ ਜਾਂਦਿਆ, ਲੱਕ ਟੁੰਣੂ-ਟੁੰਣੂ।

ਟਾਹਲੀ ਮੇਰੇ ਬੱਚੜੇ, ਲੱਕ ਟੁੰਣੂ-ਟੁੰਣੂ।

ਧੁੱਪ ਲੱਗੇਗੀ ਸੜ ਜਾਣਗੇ, ਲੱਕ ਟੁੰਣੂ-ਟੁੰਣੂ।

ਮੀਂਹ ਵਰਸੇ ਭਿੱਜ ਜਾਣਗੇ, ਲੱਕ ਟੁੰਣੂ-ਟੁੰਣੂ।

ਭੁੱਖ ਲੱਗੇਗੀ ਮਰ ਜਾਣਗੇ, ਲੱਕ ਟੁੰਡ-ਟੁੰਡ।

ਹਵਾ ਵਗੇਗੀ ਉੱਡ ਜਾਣਗੇ, ਲੱਕ ਟੁੰਡ-ਟੁੰਡ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਬਾਜਵਾ, ਹਰਨਾਮ ਨਗਰ, ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਸੁਣੀਆਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਇਹ ਹਨ :-

(1) ਬਾਪੂ ਨੇ ਕੰਨ ਵਿੱਚ, ਬੇਬੇ ਬੜ ਗਈ। (ਜ਼ਿੰਦ-ਕੁੰਜੀ)

(2) ਐਡੀ ਕੁ ਪਿਦਣੀ ਪਿੰਦ ਪਿਦ ਕਰਦੀ ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਦੀ ਲਿੰਦ,
'ਕੱਠੀ ਕਰਦੀ'-(ਝਾੜੂ)

(3) ਆਲਾ ਭਰਿਆ ਕੌਡੀਆਂ ਦਾ, ਵਿੱਚ ਬਤਖ ਬੋਲੇ -(ਦੰਦ ਤੇ ਜੀਭ)

(4) ਡੱਬ ਖੜਬੀ ਬੱਕਰੀ ਡੱਬੀ ਉਸ ਦੀ ਛਾਂ ਚੱਲ ਮੇਰੀ ਬੱਕਰੀ ਕੱਲ੍ਹ
ਵਾਲੇ ਥਾਂ – (ਮੰਜੀ)

(5) ਧਰੀ ਸੀ ਮੈਂ ਸਿੱਧਮ ਸਿੱਧੀ, ਵਿੰਗ-ਤਿੜੰਗੀ ਕਿਨ ਕਰੀਓ। ਜੇ ਵਿੰਗ
-ਤਿੜੰਗੀ ਕਰੀਓ ਸੀ ਤਾਂ ਪਿੱਠ ਵਿੱਚ ਲੱਕੜ ਕਿੰਨ ਜੜੀਓ (ਦਾਤੀ)

(6) ਹਮ ਫੂਲ ਜਿਹੇ ਤੁਮ ਪਹਾੜ ਜਿਹੇ ਹਮ ਹੱਸੀ ਕੀ ਤੁਮ ਰੋ ਪਏ
(ਭਰਿੰਡ ਦਾ ਲੜਣਾ)

(7) ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ, ਲੈ ਪਰਾਦਾਂ ਤੁਰੀ -(ਸੁਈ ਧਾਗਾ)

(8) ਹੇਠਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮਟੁੰਨ ਉੱਤੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਘਸੁੰਨ ਉੱਤੇ ਗੁਦ ਗੁਦਈਆ-
(ਚੁਲ੍ਹੇ ਉੱਤੇ ਤਵਾ ਅਤੇ ਰੋਟੀ)

(9) ਹਰੀ ਸੀ ਮਨ ਭਰੀ ਸੀ ਲਾਲ ਮੋਤੀਆਂ ਜੜੀ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਜੀ ਕੇ
ਬਾਗ ਮੇਂ ਲੈ ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਖੜੀ ਸੀ। – (ਮੱਕੀ ਦੀ ਡੱਲੀ)

(10) ਮਾਂ ਜੰਮੀ ਨੀ, ਪੁੱਤ ਕੋਠੇ 'ਤੇ। -(ਅੱਗ ਤੇ ਧੰਆਂ)

(11) ਆਹ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਖੜਕਦਾ ਮੈਂ ਪਈ ਤੂੰ ਲਟਕਦਾ -(ਤਰ ਤੇ
ਬੈਂਗਣ)

(12) ਪੰਜ ਮੱਝਾਂ, ਤਿੰਨ ਕੱਟੀਆਂ ਦੇ ਪੂਲੇ ਲਿਆਈਆਂ ਜੱਟੀਆਂ ਸਾਬਤ
ਸਾਬਤ ਪਾਉਣਾ ਤੇ ਭੋਰਾ ਨਹੀਂ ਗਵਾਉਣਾ। (ਬਰਾਬਰ)

(13) ਇੱਕ ਡੱਬੀ ਵਿੱਚ ਬੱਤੀ ਦਾਣੇ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ। (ਦੰਦ)

(14) ਆਪੇ ਚੀਰੇ ਆਪੇ ਰੋਵੇ। (ਪਿਆਜ਼)

ਰਮਨਦੀਪ ਕੌਰ,

ਧਨੌਲਾ ਖੁਰਦ (ਬਰਨਾਲਾ)।

(1) ਆਰ ਢਾਂਗਾ ਪਾਰ ਢਾਂਗਾ ਵਿੱਚ ਟੱਲਮ ਟੱਲੀਆਂ ਆਉਣ ਕੂਜਾਂ,
ਦੇਣ ਗੇੜੇ ਨਦੀ ਨਹਾਉਣ ਚੱਲੀਆਂ (ਖੂਹ ਦੀਆਂ ਟਿੰਡਾਂ)

(2) ਜਲ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਜਲ ਜਲੀ ਜਲ ਆਖੇ ਮਰ ਜਾਹ। ਲਿਆਓ
ਬਸੰਤਰ ਫੂਕੀਏ ਇਹਦੀ ਉਮਰ ਵੱਡੀ ਹੋ ਜਾਹ। – (ਪੱਕੀ ਇੱਟ)

(3) ਔਹ ਗਈ, ਔਹ ਗਈ -(ਨਿਗਾਹ)

(4) ਫੌਜੀ ਫੌਜੀ ਲੜਦੇ ਜਾਣ ਨਿੰਮ ਦੇ ਪੱਤੇ ਝੜਦੇ ਜਾਣ। (ਪੱਠੇ ਕੁੱਤਰਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਟੋਕੇ)

(5) ਰੜੇ ਮੈਦਾਨ 'ਚ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ ਖੜ੍ਹੀ (ਕਪਾਹ)

(6) ਚੁਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਡੱਬਾ, ਵਿੱਚ ਮੁਰੱਬਾ ਚੱਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਚੁੱਕਾ ਦੇ ਰੱਬਾ। (ਖੂਹ)

(7) ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਦੋ ਮਲੰਗ ਹਰੀਆਂ ਟੋਪੀਆਂ ਉਦੇ ਰੰਗ (ਬੈਂਗਣ)

(8) ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਮੈਂ ਲਾਹ ਕੇ ਬਹਿਜਾਂ – (ਜੁੱਤੀ)

(9) ਇੱਕ ਬੁਢੀ ਨੇ ਜਾਦੂ ਕੀਤਾ, ਸੌ ਬੰਦਾ ਅੰਦਰ ਕੀਤਾ। (ਪਾਥੀਆਂ ਦਾ ਗੁਹਾਰਾ)

(10) ਕਾਲਾ ਕੁੱਤਾ ਕੰਧ ਨਾਲ ਪਿਆ ਸੁੱਤਾ। (ਤਵਾ)

(11) ਢਿੱਡ 'ਚੋਂ ਕੱਢੀ, ਵੱਖੀ 'ਚ ਮਾਰੀ। (ਸੀਖਾਂ ਦੀ ਡੱਬੀ)

(12) ਤੂੰ ਚੱਲ ਮੈਂਠ ਆਇਆ- (ਗੇਟ (ਬਾਰ) ਦੇ ਤਖ਼ਤੇ)

(13) ਲੰਮੀਆਂ-ਲੰਮੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰਨ ਮਾਰੂਤੀ ਕਾਰਾਂ (ਜੁੰਆਂ)

ਨੀਰਜ ਪਾਲ ਬਾਵਾ

ਹੰਢਿਆਇਆ (ਬਰਨਾਲਾ)।

(1) ਜਦੋਂ ਕਪਾਹ ਕਾਲੀ ਹੋਈ, ਤਾਂ ਹੰਢੂ ਟਪਕ ਆਏ। ਸਾਉਣ ਭਾਦੋਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦਿਖਾਏ। -(ਬੱਦਲ)

(2) ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਪਈ, ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਰੱਸੀ ਜੜੀ। (ਮੰਜਾ)

(3) ਕਾਨਪੁਰ ਤੋਂ ਪਕੜੀ ਗਈ ਹਥੇਲੀਪੁਰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਨੌਸਪੁਰ ਵਿੱਚ ਮਾਰੀ ਗਈ। - (ਜੁੰ)

(4) ਸਿਰ 'ਤੇ ਮੁੱਕਟ, ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਥੈਲਾ, ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਹੈ ਅਜਬ ਅਲਬੇਲਾ। -(ਮੁਰਗਾ)

(5) ਨਿੱਕਾ ਸੀ ਸਭ ਨੂੰ ਭਾਇਆ, ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਾ ਆਇਆ -(ਦੀਵਾ)

(6) ਪੈਰ ਬਿਨਾਂ ਚੌਕੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਮੂੰਹ ਬਿਨਾਂ ਆਟਾ ਖਾਏ ਮਾਰਨ 'ਤੇ ਉਹ ਜੀਅ ਉੱਠੇ, ਬਿਨਾਂ ਮਾਰੇ ਮਰ ਜਾਏ -(ਤਬਲਾ)

(7) ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਨਰਸ ਹੈ, ਮੁਫਤ ਟੀਕਾ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। - (ਭਰਿੰਡ)

ਰਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਈਸੜਾ

ਆਰੀਆ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਧੁਰੀ।

(1) ਮਾਂ ਪਤਲੀ ਪਤੰਗ, ਪੁੱਤ ਲੁੱਬ ਜਿਹਾ। ਮਾਂ ਗਈ ਨਹਾਉਣ, ਪੁੱਤ ਡੁੱਬ ਗਿਆ। (ਲੱਜ ਤੇ ਡੋਲ)

(2) ਬਾਰਾਂ ਕੁਛੜ, ਬਾਰਾਂ ਪੇਟ, ਬਾਰਾਂ ਛੱਡ ਆਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਬਾਰਾਂ ਬੈਠੇ ਟਾਹਲੀ ਹੇਠ, ਬਾਰਾਂ ਹੋਰ ਲਿਆਉਣੀਆ। (ਰੇਲ ਗੱਡੀ)

(3) ਇੱਕ ਰਜਾਈ, ਬਾਰਾਂ ਭਾਈ। (ਸੰਗਤਰਾ)

(4) ਨੀਲੀ ਚਾਦਰ ਚਾਰ ਕਿਨਾਰੇ ਐਡੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ। (ਅਕਾਸ਼ 'ਚ, ਚੰਦ ਤੇ ਸੂਰਜ)

(5) ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਪਿਦਣੀ ਪਿਦ-ਪਿਦ ਕਰਦੀ ਹੱਗੇ ਨਾ ਮੂਤੇ ਕਿੱਲ ਕਿੱਲ ਮਰਦੀ। (ਲਾਲ ਮਿਰਚ)

(6) ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਭਾਈ, ਉਸ ਦੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਵਰਦੀ ਲਾਹੀ (ਕੇਲਾ)

(7) ਨੀਲੀ ਟਾਕੀ ਚਾਵਲ ਬੱਝੇ, ਦਿਨੇ ਗੁਵਾਚੇ ਰਾਤੀ ਲੱਭੇ। (ਤਾਰੇ)

(8) ਥੜ੍ਹੇ 'ਤੇ ਥੜ੍ਹਾ, ਉੱਤੇ ਲਾਲ ਕਬੂਤਰ ਖੜਾ (ਦੀਵਾ)

(9) ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕੁਛ ਕੁਛ ਪੱਗ ਵੰਨੇ ਘੁਟ ਘੁਟ ਬੁਝਨੀ ਤਾਂ ਬੁੱਝ ਦੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦੂ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ (ਅਟੇਰਨ)

(10) ਤਿੰਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਨਾਂ ਸਿੱਧਾ ਉਲਟਾ ਇੱਕ ਸਮਾਨ (ਕਣਕ)

(11) ਐਵੇਂ ਨਜ਼ਰ ਨਾ, ਆਵੇਂ ਵਗਦੀ ਵਗਦੀ ਠੰਢ ਵਰਤਾਵੇ। (ਹਵਾ)

ਪ੍ਰਤਿਦਰ ਕੌਰ

ਟੱਲੇਵਾਲ (ਬਰਨਾਲਾ)।

1. ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਲੱਕੜੀ ਬਾਂਸੇ ਦੀ, ਘਰ ਭੀੜਾ ਬਹੁ ਤਮਾਸੇ ਦੀ (ਊਰੀ)
2. ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਹੱਟੀ, ਵਿਚ ਗੁਲਾਬੇ ਜੱਟੀ (ਜੀਭ)
3. ਹਰੀ ਸੀ, ਭਰੀ ਸੀ, ਬਾਬੂ ਜੀ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਲੈ ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ (ਛੱਲੀ)
4. ਹਿਲਵਾ ਹਿਲਾਉਣਾ, ਹਿੱਲ ਠੰਢ ਪਾਉਣਾ, ਕਹਿ ਦਿਓ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਹਿਲਣਾ ਮੰਗਾਉਣਾ (ਪੱਖੀ)

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਬਾਤਾਂ ਬਹੁਤ ਲੰਬੀਆਂ-ਲੰਬੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਘੰਟਾ-ਪੌਣਾ ਘੰਟਾ ਲੱਗ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਬੱਚੇ ਤਾਂ ਸੁਣਦੇ-ਸੁਣਦੇ ਸੌ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮੇਂ ਲੱਦ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਜਾਂ ਨਾਨਾ-ਨਾਨੀ ਕੋਲ ਆ ਜੁੜਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਟੀ.ਵੀ., ਲੈਪਟੌਪ ਜਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਕੋਲ ਆ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਕੋਲ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬੈਠਣਾ ਪਸੰਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਵਿਚਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪੋਤਾ-ਪੋਤੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰਸ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਲੌਗੋਵਾਲ, ਪੱਤੀ ਰੰਧਾਵਾ (ਸੰਗਰੂਰ)।

ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਸੁਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਬਾਤਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਬਾਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦਿਮਾਗ ਖੁਰਚਣ ਲਾ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੁੰਦਾ, ਰੋਟੀ-ਟੁੱਕ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਅਸਾਂ ਫਟਾਫਟ ਦਾਦੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਦਾਦੀ ਬਾਤ ਪਾਓ, ਦਾਦੀ ਬਾਤ ਪਾਓ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬਹਾ ਲੈਣਾ, ਲਓ ਬਈ ਬੁੱਝੇ ਫੇਰ-

1. ਕੌਲ ਫੁੱਲ, ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਕੌਲ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁੱਲ, ਕਿਤੇ ਅੱਧਾ ਕਿਤੇ ਸਾਰਾ, ਕਿਤੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਾ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਖੋਪੜੀ ਵਰਤਦੇ ਪਰ ਗੱਲ ਨਾ ਬਣਦੀ ਤਾਂ ਦਾਦੀ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਕਹੋ 'ਭਿਆਂ' ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਣਾ ਇਹ 'ਮਾਂ ਪਿਉ' ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

2. ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਬਤੋਲੀ ਪਾਵਾਂ ਬਾਤ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ ਆਦਾ, ਪੁੱਤ-ਪੋਤਾ ਵਿਆਹ ਲਿਆ, ਕੁਆਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਦਾਦਾ (ਘੁਮਿਆਰ ਦਾ ਚੱਕ)।

3. ਫੇਰ ਹੋਰ ਪਾਉਂਦੇ, 'ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮਟੁੰਨ, ਉਤੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਘਸੁੰਨ, ਉਤੇ

ਗੁਦ- ਸਾਰੇ ਇਕਦਮ ਬੋਲਦੇ, ਚੁੱਲ੍ਹਾ-ਤਵਾ-ਰੋਟੀ/ਦਾਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸ਼ਾਬਾਸ਼।

4. ਵੱਟ 'ਤੇ ਟਾਂਡਾ ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ (ਹੁੱਕਾ)

5. ਗੋਲ ਗੋਲ ਪੁੰਛੜਾ ਪੇਰੀ ਪੇਰੀ ਰਸ, ਬੁੱਝਣੀ ਐ ਬੁੱਝਦੇ, ਨਹੀਂ ਰੁਪਈਏ ਕੱਢ ਦਸ। ਇਹਦਾ ਉੱਤਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਦਿੰਦੇ (ਜਲੇਬੀ)

ਇਕ ਬਾਤ ਕਰਤਾਰੋ ਪਾਈ ਏ ਸੁਣਵੇ ਭਾਈ ਭੀਮਾਂ, ਲੱਕੜੀਆਂ 'ਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕਢਾ ਚੁੱਕ ਬਣਾਈਆਂ ਢੀਮਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਾਦੀ ਜੀ ਦੱਸਦੇ (ਗੰਨੇ-ਗੁੜ)

ਕਦੀ ਕਦੀ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਲੱਭਣ ਵਾਲੀ ਬਾਤ ਪਾਉਂਦੇ ਅਖੇ ਤੂੰ ਕੀਹਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਪਿਉ ਦਾ ਪੁੱਤ ਐਂ? (ਭਾਣਜਾ)

ਊਠ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀਏ ਮੁਹਾਰ ਫੜੋਂਦਾ ਤੇਰਾ ਕੀ ਲਗਦਾ?

ਉਹਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਾਉਂ ਨੀ ਜਾਣਦੀ, ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਹੈ ਜੀਆਂ

ਉਹਦੀ ਸੱਸ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਦੋਵੇਂ ਮਾਵਾਂ-ਧੀਆਂ (ਨੂੰਹ-ਸਹੁਰਾ)

ਐਨੇ ਗੋਰਖਧੰਦੇ ਵਾਲੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਸਾਡੀ ਨਿੱਕੀ ਖੋਪੜੀ ਦੇ ਉਪਰਦੀ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ। ਉਹ ਦਾਦੀ ਜੀ ਖੁਦ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦੇ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਸਾਡਾ ਦੂਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਾਨੇ ਦੀ ਥਾਂ ਲਗਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਕਿ ਦੇਖਾਂ ਉਏ ਪਾੜਿਓ ਤੁਹਾਡੀ ਅਕਲ-ਅਖੇ, ਜ਼ਾਲੀ ਸਾਰੀ ਜਲ ਗਈ, ਜਲ ਨਾ ਗਿਆ ਇਕ ਧਾਗਾ, ਜਲ ਕਾ ਮਾਲੀ ਬਾਂਧ ਲੀਆ ਜਲ ਮੋਰੀ ਮੋਰੀ ਭਾਗਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਹਰਿਆਣਵੀ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਬੜੀ

ਭਕਾਈ ਹੋਈ। ਅਖੀਰ ਉਹਨੇ ਦੱਸਿਆ (ਜਾਲ-ਮੱਛੀ)

ਜੇ ਬੁਝੋ ਤਾਂ ਜਾਣਾ (ਬੁਝਾਰਤਾਂ)

1. ਬਾਹਰੋਂ ਆਇਆ ਬਾਬਾ ਲਸ਼ਕਰੀ

ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਕਰ ਗਿਆ ਮਸ਼ਕਰੀ।

2. ਇਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਰਾਣੀ

ਦੁੱਬ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪੀਂਦੀ ਪਾਣੀ।

3. ਆਈ ਸੀ, ਪਰ ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ।

4. ਚਿੱਟੀ ਇਮਾਰਤ ਬੂਹਾ ਕੋਈ ਨਾ।

5. ਲੱਗ ਲੱਗ ਕਹੇ ਨਾ ਲੱਗਦੇ,

ਬਿਨ ਆਖੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ,

ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਲਗਦੇ ਤਾਏ ਨੂੰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ।

6. ਚੜ੍ਹ ਚੱਕੀ ਤੇ ਬੈਠੀ ਰਾਣੀ

ਸਿਰ ਤੇ ਅੱਗ ਬਦਨ ਤੇ ਪਾਣੀ।

7. ਊਠ ਦੀ ਬਹਿਣੀ ਹਰਨ ਦੀ ਚਾਲ,

ਕਿਹੜਾ ਜਾਨਵਰ ਜਿਸਦੀ ਪੂਛ ਨਹੀਂ ਨਾਲ।

8. ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਮੇਮਨੇ ਪਹਾੜ ਚੁੱਕੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ,

ਰਾਜਾ ਪੁੱਛੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਜਨੌਰ ਕਿਹੜੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

9. ਏਨੀ ਕੁ ਡੱਡ, ਕਦੀ ਨਾਲ ਕਦੀ ਅੱਡ।

10. ਦੋ ਆਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪਾਰ ਦੀਆਂ,

ਧੀਆਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀਆਂ,

ਬਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕਸੀਦਾ ਕੱਢਣ,

ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀਆਂ।

11. ਕਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਕਾਗ ਨਹੀਂ,

ਲੰਮਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਗ ਨਹੀਂ।

12. ਬੱਟ ਤੇ ਟਾਂਡਾ, ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ।

13. ਸੋਲਾਂ ਧੀਆਂ, ਚਾਰ ਜਵਾਈ।

14. ਅੱਠ ਹੱਡ ਬੱਬਾਂ ਆਂਦਰਾਂ ਦਾ,

ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੀ ਬਾਤ ਨਾ ਬੁੱਝੇ,

ਉੱਹ ਪੁੱਤ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦਾ।

15. ਤਲੀ ਉਤੇ ਕਬੂਤਰ ਨੱਚੇ।

16. ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪਟਵਾਰੀ,

ਉਹਦੀ ਸੁੱਥਣ ਬਹੁਤੀ ਭਾਰੀ।

17. ਹਾਬੜ ਦਾਬੜ ਪਈ ਕੁੜੇ,

ਪੜ ਥੱਲੇ ਕਿਧਰ ਗਈ ਕੁੜੇ।

18. ਡਿੰਗ ਬੜਿੰਗ ਲੱਕੜੀ,

ਕਲਕੱਤਿਉਂ ਟੁਰੀ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਅਪੜੀ।

19. ਅੰਦਰ ਭੂਟੇ, ਬਾਹਰ ਭੂਟੇ, ਛੂਹ ਭੂਟੇ।

20. ਐਡੀ ਕੂ ਟਾਟ, ਭਰੀ ਸਬਾਤ।

21. ਰਾਹ ਦਾ ਡੱਬਾ, ਚੁੱਕਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ,

ਹਾਏ ਵੇ ਰੱਬਾ।

22. ਉਠਣੀ ਮੋਲਣੀ, ਦਰਾਂ ਚ ਖੋਲ੍ਹਣੀ।

23. ਸਬਜ਼ ਕਟੋਰੀ ਮਿੱਠਾ ਭੱਤ,

ਲੁੱਟੋ ਸਹੀਓ ਹੱਥੋ ਹੱਥ।

24. ਇੱਕ ਨਾਰੀ ਦੇ ਸਨ ਬਾਲਕ,

ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਰੰਗ।

ਇੱਕ ਘੰਮਦਾ ਇੱਕ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ,

ਤਾਂ ਵੀ ਦੋਨੋ ਰਹਿਣ ਸੰਗ।

25. ਮਾਂ ਜੰਮੀ ਨੀਂ, ਪੁੱਤ ਬਨੇਰੇ ਬੈਠਾ।

26. ਸਈਓ ਨੀ ਇੱਕ ਡਿੱਠੇ ਮੋਤੀ,

ਵਿੰਨ੍ਹਦਿਆਂ ਵਿੰਨ੍ਹਦਿਆਂ ਝੜ ਗਏ,

ਮੈਂ ਰਹੀ ਖਲੋਤੀ।

27. ਇੱਕ ਬਰੂਟੀ ਝੁਰਮਣ ਝੂਟੀ,

ਫ਼ਲ ਵੰਨਾਂ ਵੰਨਾਂ ਦਾ।

ਜਦੋਂ ਬਰੂਟੀ ਪਕੱਣ ਲੱਗੀ,

ਝੁਰਮਟ ਪੈ ਜਾਏ ਰੰਨਾ ਦਾ।

28. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਜਮਿਆਂ, ਫੇਰ ਮੇਰਾ ਭਾਈ।

ਖਿੱਚ ਧੂ ਕੇ ਬਾਪੂ ਜਮਿਆਂ, ਪਿੱਛੋਂ ਸਾਡੀ ਮਾਈ।

29. ਦੋ ਗਲੀਆਂ ਇੱਕ ਬਾਜ਼ਾਰ,

ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਥਾਣੇਦਾਰ,

ਚੁੱਕ ਕੇ ਮਾਰੋ ਕੰਧ ਦੇ ਨਾਲ।

30. ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਇੱਕ ਡਿੱਠੀ ਜਾਨ,

ਤਾਕਤ ਵੇਖ ਹੋਏ ਹੈਰਾਨ,

ਹੇ ਰੱਬਾ ਉਹਨੂੰ ਤੇਰੀ ਪੁਸ਼ਤੀ,

ਨਾਲ ਸ਼ਤੀਰਾ ਕਰਦੀ ਕੁਸ਼ਤੀ।

31. ਵੀਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ-ਕੱਟ ਲੀਤਾ,

ਪਰ ਨਾ ਮਾਰਿਆ, ਖੂਨ ਨਾ ਕੀਤਾ।

32. ਹਾਥੀ ਘੋੜਾ ਉਠ ਨਹੀਂ,

ਖਾਵੇ ਨਾ ਦਾਣਾ ਘਾਸ,

ਸਦਾ ਹਵਾ ਤੇ ਹੀ ਰਹੇ,

ਹੋਏ ਨਾ ਕਦੀ ਉਦਾਸ।

33. ਕੌਲ ਫੁੱਲ, ਕੌਲ ਫੁੱਲ, ਫੁੱਲ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁੱਲ,

ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਅੱਧਾ, ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਸਾਰਾ,

ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਹੈ ਨੀ ਵਿਚਾਰਾ।

34. ਬੀਜੇ ਰੋੜ, ਜੰਮੇ ਝਾੜ,

ਲੱਗੇ ਨਿੰਬੂ ਖਿੜੇ ਅਨਾਰ।

ਕੁੰਜੀ—1. (ਭੰਡ) 2. (ਦੀਵਾ) 3. (ਨੀਂਦ) 4. (ਆਂਡਾ) 5. (ਬੁੱਲ੍ਹ) 6.
(ਹੁੱਕਾ) 7.(ਡੱਡੂ) 8. (ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਦੇ ਡੱਬੇ) 9. (ਕੁੰਜੀ) 10. (ਸੂਲਾਂ)
11. (ਪਰਾਂਦਾ) 12. (ਹੁੱਕਾ) 13. (ਉਂਗਲਾਂ ਤੇ ਅੰਗੂਠੇ) 14. (ਮੰਜਾ)
15. (ਆਟੇ ਦਾ ਪੇੜਾ) 16. (ਅਟੇਰਨ) 17. (ਕੜਛੀ) 18. (ਸੜਕ)

19. (ਝਾਡੂ) 20. (ਦੀਵਾ) 21.(ਕੁੱਪ) 22. (ਜੁੱਤੀ) 23. (ਖਰਬੂਜਾ)
24. (ਚੱਕੀ ਦੇ ਪੁੜ) 25. (ਅੱਗ ਤੇ ਧੁੰਆਂ) 26. (ਤਰੇਲ ਦੇ ਤੁਪਕੇ)
27. (ਤੰਦੂਰ) 28. (ਦੁੱਧ, ਦਹੀਂ, ਮੱਖਣ ਤੇ ਲੱਸੀ) 29. (ਵਗਦਾ ਨੱਕ)
30. (ਕੋਹੜ ਕਿਰਲੀ) 31. (ਨਹੂੰ) 32. (ਸਾਈਕਲ) 33. (ਮਾਂ-ਪਿਓ)
34. (ਕਪਾਹ)

1. ਡਿੰਗ-ਪੜਿੰਗੀਆਂ ਲੱਕੜੀਆਂ, ਡਿੰਗ ਪੜਿੰਗਾ ਰਸ,
ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੀ ਬਾਤ ਨਾ ਬੁੱਝੇ, ਰੁਪਏ ਦੇਵੇ ਦਸ।
2. ਇਕ ਮਾਂ, ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤਰ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ,
ਬਚਦੇ ਜੋ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕੁੰਡਲੋਂ ਬਾਹਰ।
3. ਅਮਰ ਵੇਲ, ਅਮਰ ਵੇਲ, ਕਈਆਂ ਦੇ ਕੁਹਾੜੇ ਟੁੱਟੇ,
ਪਰ ਅਮਰ ਵੇਲ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦੀ।
4. ਐਡੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ, ਹਾਥੀ ਖੜ੍ਹਾ ਨਹਾਵੇ,
ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਕੌਲ ਨਾ ਭਰਿਆ ਜਾਵੇ।

5. ਕੌਣ ਤਪੱਸਿਆ ਨਿੱਤ ਕਰੇ, ਕੌਣ ਜੋ ਨਿੱਤ ਨਹਾਵੇ,
ਕੌਣ ਜੋ ਸਭ ਰਸ ਉਗਲਦਾ, ਕੌਣ ਜੋ ਸਭ ਰਸ ਖਾਵੇ।
 6. ਜਦ ਮੈਂ ਆਉਂਦੀ ਹਾਂ, ਸਭ ਦੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਹਾਂ,
ਜਦ ਮੈਂ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ, ਸਭ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਤਾਉਂਦੀ ਹੈ।
 7. ਧੁੱਪ ਦੇਖ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਛਾਂ ਦੇਖ ਮੁਰਝਾ ਗਿਆ।
 8. ਐਡੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ, ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਪਏ ਚੰਗਿਆੜੇ।
 9. ਸਾਉਣ-ਭਾਦੋਂ ਇਕ ਗੁੱਤ, ਦੋ ਬੁੱਢੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਗੁੱਤ।
 10. ਅੰਤ ਕਟੇ ਤਾਂ ਬਣਦਾ ਕਾਂ, ਸ਼ੁਰੂ ਕੱਟੇ ਹਾਥੀ ਬਣ ਜਾਂ।
- ਵਿਚਾਲਾ ਕੱਟੇ ਕਾਜ ਬਣ ਜਾਵਾਂ, ਕਿਹੜਾ ਦੱਸੂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂਅ।

ਉੱਤਰ : (1) ਜਲੇਬੀ, (2) ਸੱਪ, (3) ਛਾਂ, (4) ਤਰੇਲ, (5) ਸੂਰਜ, ਮੱਛੀ, ਬੱਦਲ, ਧਰਤੀ, (6) ਬਿਜਲੀ, (7) ਮੁੜ੍ਹਕਾ, (8) ਸੂਰਜ, ਚੰਦ, ਤਾਰੇ, (9) ਪੀਂਘ, (10) ਕਾਗਜ਼।

1. ਇਤਨੀ ਕੁ ਪਿੱਦੀ, ਪਿੱਦ ਪਿੱਦ ਕਰੇ,
ਸੌ ਰੁਪਈਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇ।
2. ਚਿੱਟਾ ਮਹਿਲ, ਬੂਹਾ ਕੋਈ ਨਾ।
3. ਠੰਢਾ-ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ, ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਨੂਰਾਂ ਰਾਣੀ।
4. ਵਿੰਗੀ ਲੱਕੜੀ, ਮਿੱਠਾ ਉਸ ਦਾ ਰਸ।
ਪਹੇਲੀ ਮੇਰੀ ਬੁੱਝਦੇ, ਨਹੀਂ ਰੁਪਏ ਦੇਦੇ ਦਸ।
5. ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਉਹ ਹਰ ਪਿੰਡ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ,
ਨਾ ਹੱਥ ਉਸ ਦੇ, ਨਾ ਕੰਨ, ਪੈਰ।
ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ।
6. ਟੰਗਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਕਬਰ ਵਿਚ, ਸਿਰ ਟੰਗਿਆ ਅਸਮਾਨ,
ਡੇਲੇ ਪੱਟ-ਪੱਟ ਤੱਕਣੀ, ਖੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਰੇਗਿਸਤਾਨ।
7. ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੌਲੀ, ਲਾਹੌਰ ਜਾ ਕੇ ਬੋਲੀ।
8. ਪੌਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਖਾਸ,
ਹੱਥ ਲਾਉਣ 'ਤੇ ਜੋ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਦਾਸ।
9. ਇਕ ਨਾਰ ਨਾਰਾਂ ਨੇ ਲੁੱਟੀ, ਰੰਗ ਉਸ ਦਾ ਦਹੀਂ ਦੀ ਫੁੱਟੀ।

ਵਾਲ ਉਹਦੇ ਖੇਹੇ ਜਦੋਂ, ਦੋ ਪੁਰਖੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਤਦੋਂ।

10. ਚਾਰ ਥੰਮ੍ਹ ਚਰਾਸੀ ਬਾਲੇ, ਕੋਠਾ ਛੱਤਿਆ ਕਹਿਰ ਦਾ।

ਨਾ ਬੁੱਝੇ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ, ਨਾ ਕੋਈ ਬੁੱਝੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ।

ਉੱਤਰ : (1) ਸਿਲਾਈ ਮਸ਼ੀਨ, (2) ਆਂਡਾ, (3) ਮੱਛੀ, (4) ਜਲੇਬੀ, (5) ਸੱਪ, (6) ਖਜੂਰ, (7) ਟੈਲੀਫੋਨ, (8) ਲਾਜਵੰਤੀ ਦਾ ਪੌਦਾ, (9) ਕਪਾਹ, (10) ਹਾਥੀ।

ਬੁਝਾਰਤਾਂ

1. ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਪਲੇਟ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ?
2. ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਫੁੱਲ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ?
3. ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਕੌਣ ਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ?
4. ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਗਾਜਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ?
5. ਕਿਹੜੇ ਲੱਕ 'ਤੇ ਪਜਾਮਾ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦਾ?
6. ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਕੱਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਟੀਮ ਨਹੀਂ ਖੇਡਦੀ?

7. ਗਧੇ ਦਾ ਦੇਸੀ ਨਾਂਅ ਕੀ ਹੈ?

8. ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਬੁੱਕ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਬੁੱਕ-ਸ਼ਾਪ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ?

9. ਉਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਜਾਮਣਾਂ ਨੇ, ਜੋ ਦਰੱਖਤਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀਆਂ?

10. ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਗਿੱਧਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੁੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ?

ਉੱਤਰ : (1) ਨੰਬਰ ਪਲੇਟ, (2) ਗੋਭੀ ਦੇ ਫੁੱਲ, (3) ਪਿਆਜ਼, (4) ਗਾਜਰ ਬੂਟੀ (ਘਾਹ), (5) ਕਿਸਮਤ (ਲੱਕ) 'ਤੇ, (6) ਚਾਹ ਵਾਲਾ ਕੱਪ, (7) ਟੱਟੂ, (8) ਚੈੱਕ ਬੁੱਕ, (9) ਗੁਲਾਬ ਜਾਮਣਾਂ, (10) ਮਲਵਈ ਗਿੱਧਾ।

-ਤਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੜੈਚ,